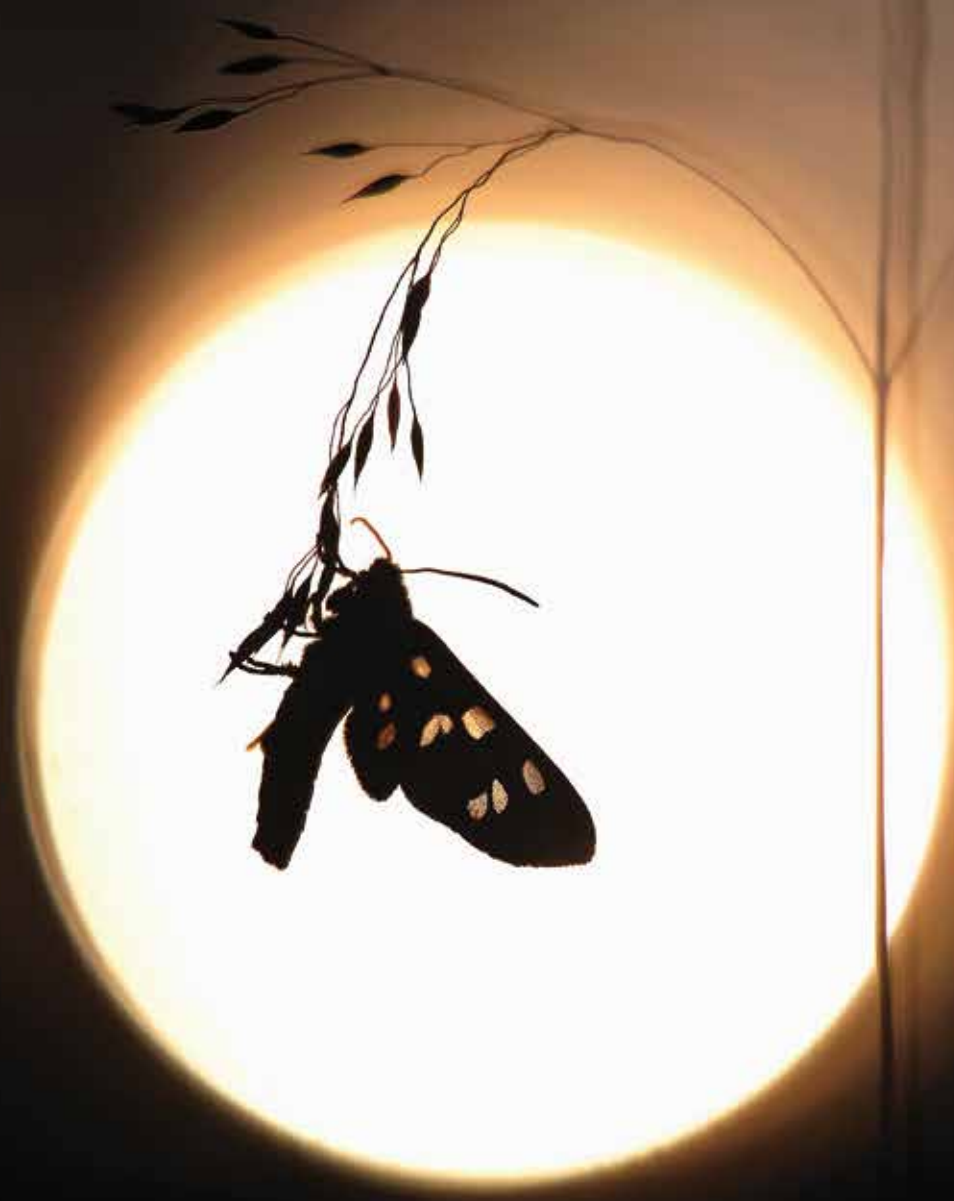

Vlinders

3/13

tijdschrift over vlinders en libellen
jaargang 28, augustus 2013

Afwijkende vlinders
Uitslag fotowedstrijd

'Vlinders' is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie

Maarten Immerzeel, Dick van der Klis, Louis van Oort, Kars Veling, Albert Vliegthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving

Liesbeth van Agt

Omslagfoto

Phegeavlinder. Foto: Ernest Kox (3e prijs fotowedstrijd 'Nachtvlinders in de schijnwerper', zie blz.16)

Kopij

sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk

Drukkerij Valkenstadt, Valkenswaard

Advertenties

liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl

Redactieadres

liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl

Donateurs

Een donateurschap van De Vlinderstichting bedraagt minimaal € 25,- per kalenderjaar. Voor jongeren onder de 18 jaar en voor mensen van 65 jaar en ouder is de jaarlijkse donatie € 20,-. Voor donateurs buiten Nederland en België bedraagt de jaarlijkse donatie € 31,-. Bovengenoemde bedragen kunnen worden overgemaakt op gironummer 5134425 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen; IBAN: NL70INGB0005134425; BIC: INGBNL2A. Donateurs in België kunnen hun donatie overmaken op banknummer 445-9645401-76 van de Kredietbank te Gent. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 400,-. Donateurs ontvangen vier maal per jaar het tijdschrift Vlinders. Nieuwe donateurs ontvangen het tijdschrift vanaf het moment van donatie tot het eind van het jaar. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom. Opzeggen via info@vlinderstichting.nl of schriftelijk, uiterlijk 1 december.

Algemeen contactadres

De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 467346
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres

Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Doorgeven van waarnemingen

www.telmee.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Inhoud

4 Idylle: vliegende start

Het project Idylle, dat wordt mogelijk gemaakt door de Postcodeloterij heeft een vliegende start gemaakt. Sinds de toekenning van het geld in februari zijn er heel veel locaties aangemeld voor bloemenweiden of stroken. De eerste idylles zijn al ingezaaid en in het najaar zullen er nog veel meer volgen.

Bloemrijke plekken voor vlinders, bijen en mensen

6 Nationale Nachtvliedernacht: 6 september

Op 6 september van dit jaar zullen voor de negende keer door het hele land weer nachtvlinders worden geteld. Het doel is niet alleen om een beeld te krijgen van de nachtvlinderstand, maar vooral ook om een breed publiek kennis te laten maken met deze bijzondere dieren.

8 Meetnet vlinders: de kommavlinder

De kommavlinder is bij ons een zeldzame vlinder van droge heidevelden en open duinen. Het gaat al jaren slecht met dit vlindertje.

10 Nederlandse vlinders op tropisch eiland

Op Sint Eustatius zijn ondanks de aanwezigheid van een grote Amerikaanse olieterminal en raffinaderij grote natuurparken aanwezig. Vanwege de afgelegen ligging van het eiland is het aantal soorten vlinders er gering.

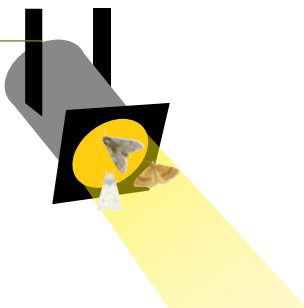
13 Record aantal bezoekers op Landelijke Dag
U had het nog van ons tegood: het verslag van de Landelijke Dag die alweer even geleden, op 2 maart, werd gehouden. Het was drukker dan ooit.

14 Business event De Vlinderstichting: volop vlinderdeals
Ter gelegenheid van haar 30-jarig bestaan heeft De Vlinderstichting op 20 juni jl. een business event gehouden voor haar zakelijke contacten.

16 Fotowedstrijd 'Nachtvlinders in de schijnwerper'
In de vorige editie van Vlinders stonden al de eervolle vermeldingen. Nu is het tijd voor de winnaars en de overige genomineerden.

20 Het optimale hydrologische regime voor het veenhooibeestje
Door middel van verspreidingsonderzoek van de rupsen is geprobeerd om meer inzicht te krijgen de optimale waterhuishouding in het leefgebied van het veenhooibeestje.

24 Afwijkende vlinders
In dit artikel wordt een aantal voorbeelden gegeven van afwijkende vlinders die we in de natuur tegenkomen en de oorzaken die daaraan ten grondslag kunnen liggen.

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

Op 20 juni organiseerden wij voor het eerst een bijeenkomst speciaal voor bedrijven. Het ging ons niet in de eerste plaats om fondsenwerving. Wat we veel belangrijker vinden, is dat zoveel mogelijk mensen zich betrokken voelen bij de natuur, bij biodiversiteit, en dan speciaal: bij de vlinders als zichtbare en aaibare ambassadeurs van de kwetsbare soorten. Uitgangspunt is dat ook elk bedrijf wat kan doen, passend bij de eigen situatie. Zo zijn er veel bedrijven die een (groen) terrein hebben, dat zij vlindervriendelijk kunnen inrichten. Maar ook door het personeel te betrekken bij vlinderbescherming, een soort te adopteren of de eigen relaties te informeren over vlinders en De Vlinderstichting, helpen bedrijven mee de vlinders voor ons land te behouden. Tijdens een inspirerende avond wisselden de ruim vijftig aanwezige bedrijven en de medewerkers van De Vlinderstichting ervaringen en ideeën uit en probeerden dat te concretiseren in plannen en afspraken en deze vast te leggen in 'Vlinderdeals'.

Op onze 30e verjaardag, zaterdag 22 juni 2013, gaf staatssecretaris Sharon Dijksma een feestje, de Natuurtop. Een aantal van de 'Vlinderdeal-bedrijven' was daar ook voor uitgenodigd. Want zij wil, net als wij, dat niet alleen de natuurorganisaties en overheden zich bekommeren om de natuur en biodiversiteit, maar ook bedrijven en anderen. Het ministerie heeft als uitgangspunt: de natuur moet midden in de samenleving staan. Ik wil een stap verder gaan: de samenleving moet weer midden in de natuur staan. Want voor mij - en vast ook voor u - is de natuur, met al die prachtige soorten, de grootste rijkdom die we ons wensen kunnen.

Titia Wolterbeek
directeur De Vlinderstichting

En verder...

(op)getekend: Tegenslag	9
Nieuws	28
Lezingen, giften	29
Winkel	30
Opmerkelijk	32

Het tijdschrift Vlinders wordt gedrukt op FSC-papier. Het hoesje waarin Vlinders wordt verzonden, is gemaakt van composteerbaar bioplastisch.

Bloemen voor vlinders, bijen en mensen

Idylle: vliegende start

Tekst:
Kars Veling &
Marieke Willemsen
De Vlinderstichting

Het project Idylle, dat wordt mogelijk gemaakt door de Postcodeloterij, heeft een vliegende start gemaakt. Sinds de toekenning van het geld in februari zijn er heel veel locaties aangemeld voor bloemenweiden of stroken. De eerste idylles zijn al ingezaaid en in het najaar zullen er nog veel meer volgen.

Zonder veel reclame te hebben gemaakt of intensief te hebben geworven kwamen de aanmeldingen binnenstromen. Dat varieerde van "Doe maar bloemenstroken bij ons in de gemeente want daar is ruimte zat", tot heel goed voorbereide en doordachte voorstellen met een kaartje erbij, die al waren doorgesproken met de grondeigenaar en waar al groepen en mensen zich aan hadden verbonden. Het voordeel van zo veel aanmeldingen is natuurlijk dat we alleen de allerbeste en meest kansrijke locaties kunnen kiezen. We hebben namelijk een aantal voorwaarden waaraan een idylle moet voldoen en er is een aantal andere zaken die bepalen of en wanneer we met een plek aan de slag kunnen (zie kader op blz. 15).

Kars Veling

Alle idylles moeten vrij toegankelijk zijn.

In de wachtkamer

Door de vele aanmeldingen hebben we al heel veel potentiële locaties in de wachtkamer moeten zetten. Het gaat om ideeën en plekken die mogelijk geschikt zijn, maar waar we in dit jaar zeker niet meer aan toe komen. De betrokkenen hebben nu de tijd om de aanvraag verder uit te werken en bijvoorbeeld te zorgen voor nog meer draagvlak om zo kans te maken dat ze volgend jaar wel tot de gelukkigen behoren. Er kunnen nog steeds nieuwe voorstellen en kansrijke plekken worden aangemeld. Al hebben we er heel veel, hoe meer aanmeldingen er zijn hoe meer keus we hebben en hoe mooier en kansrijker de locaties, waar we prachtige bloemrijke plekken aanleggen, worden.

De eerste twee

Er zijn twee locaties waar daadwerkelijk met steun van het project Idylle zaad de grond in is gegaan, beide in Noord-Brabant. De locaties zijn heel verschillend: een vrij kleine bloemenweide in de wijk Stokhasselt in Tilburg en maar liefst 5 hectare honingweiden in Helmond. Dit waren projecten die al liepen en waar we als Vlinderstichting snel aan bij konden dragen. Door de inzet vanuit Idylle hebben deze plekken een duidelijke meerwaarde gekregen en hebben we de mogelijkheid om de bezoekers van die plekken voor te lichten en informatie te geven over de waarde van bloemen voor vlinders en bijen.

Idylle

Bloemrijke plekken voor vlinders, bijen en mensen

ingezaaid met inheemse bloemenmengsels. Stroken met wilde planten waarlangs vlinders zich kunnen verplaatsen. Zo ontstaan, bijvoorbeeld in bredere wegbermen en langs fietspaden, leefgebied voor vlinders, maar ook voedselrijke plekken voor bijen.

De idylles zijn niet alleen prachtig leefgebied voor vlinders en bijen, maar ze zijn ook heerlijke plekken voor mensen. Ook zij genieten van de kleuren en geuren op deze opengestelde plekken en ze hebben volop mogelijkheden om er te wandelen of te zitten.

Mogelijk gemaakt door

Wat is er nodig voor een idylle?

Om in aanmerking te komen voor een idylle zijn de volgende (flexibele) voorwaarden van toepassing:

- De locatie voor een idylle moet ongeveer 1 tot 2 ha zijn (in stedelijk gebied ook kleiner). Een vlinderbaan/bijenlint minimaal 500 meter lang.
- De locatie moet vrij toegankelijk zijn, zodat mensen er van kunnen genieten (op bepaalde tijden toegankelijk mag ook).
- De locatie moet minimaal 5 jaar beschikbaar zijn om duurzaam inzaaien mogelijk te maken.
- De eigenaar van de grond moet actief mee willen werken en op de hoogte zijn van de aanvraag.
- Er moeten zoveel mogelijk mensen en organisaties uit de omgeving betrokken zijn die kunnen bijdragen aan ontwerp, voorlichting, onderhoud en/of monitoring.

Naast deze voorwaarden kijken we ook naar een redelijke spreiding over het land en een verdeling over het buitengebied, de stad en het dorp.

Madame Butterfly

De allereerste idylle is ingezaaid op het Puccinihof in Tilburg. De wijk Stokhasselt krijgt een forse opknappbeurt en het groen speelt daarin een belangrijke rol. Door de inrichting en het beheer van het groen aan te passen, wil men de wijk veel aantrekkelijker maken. Naast de idylle zullen er ook moestuintjes worden aangelegd waar de wijkbewoners hun eigen groente kunnen verbouwen, omringd door de vele vlinders en bijen vanuit de bloemenweide. Puccini, naar wie de hof is genoemd, is een componist die een prachtige opera heeft gemaakt, genaamd Madame Butterfly. Wat zou het mooi zijn als deze opera kan worden uitgevoerd naast de bloemenweide en tussen de 'butterflies'!

Honingweiden

Ook de locatie die als tweede is ingezaaid, ligt in het stedelijk gebied en wel in Helmond. Hier is een groot bouwproject gepland op een voormalig fabrieksterrein. Een deel van de woningen en een groene campus zijn al gerealiseerd, maar door de economische crisis ligt er nog veel terrein braak. Ruim 5 hectare (!!) wordt hier nu ingezaaid als honingweiden. Inheemse bloemen zullen de velden gaan kleuren. Als afwisseling zijn er perken met vlinderstruiken gepland. Wij als Idylle hebben bijgedragen aan het inzaaien van het bloemrijke grasland. Stel u voor: in augustus kun je daar prachtige wandelingen maken langs kleurige weiden. Als het een beetje meezit zien we er tientallen vlinders boven fladderen en zijn de bijenhôtels vast al volgeboekt!

Verdere plannen

We zijn volop bezig met nog zeker tien locaties, die voor een deel al in september van dit jaar zullen worden ingezaaid. Daarnaast bezoeken we nog kansrijke plekken en volgend jaar gaan we zeker weer nieuwe plekken veranderen in bloemenweiden. Idylle wil ook

op andere manieren bijdragen aan meer bloemen voor vlinders, bijen en mensen en we werken dan ook samen met wijkverenigingen, bedrijven en natuurbeheerders. Zo hebben we bijgedragen aan het inzaaien van een heringericht beekdal door er hooi van bloemrijke graslanden uit de omgeving op uit te spreiden, hebben we gezorgd dat er bloemen zijn ingezaaid op het terrein van een rioolwaterzuivering waar ook andere natuurmaatregelen zijn getroffen en stelden we bloemenzaad beschikbaar voor een natuurvriendelijk ingericht bedrijventerrein.

Kansen grijpen

Dankzij het geld van de PostcodeLoterij kunnen we snel reageren als er zich mogelijkheden voordoen. We merken dat er heel veel initiatieven zijn die prima aansluiten bij de doelstellingen van Idylle en grijpen zoveel mogelijk kansen aan om meer bloemen te krijgen voor vlinders, bijen en mensen. Die combinatie is heel belangrijk binnen het project en als niet alle drie goed aan bod komen is de kans kleiner dat we aan een project bijdragen. We hebben al erg veel aanmeldingen, maar goede initiatieven kunnen zeker nog worden ondersteund. Op de website van De Vlinderstichting en NBV vindt u een link naar een inschrijfformulier waarop u een locatie aan kunt melden. Vragen of opmerkingen kunt u kwijt bij Idylle@vlinderstichting.nl.

Donateursidylle

Velen van u hebben gehoor gegeven aan ons verzoek om een extra gift over te maken voor de donateursidylle. De totale opbrengst is bijna € 12.000. Door hun bijdrage laten onze donateurs nu zien dat ook zij kiezen voor een land vol bloemen - voor bijen, vlinders en mensen. Wij gaan op zoek naar een mooie plek om uw eigen idylle te realiseren!

Kars Velling

Meer bloemen - voor bijen, vlinders en mensen!

6 september: Nationale Nachtvliedernacht

Tekst:
Ties Huigens
De Vlinderstichting

In 2005 is de Nationale Nachtvliedernacht, die jaarlijks door De Vlinderstichting en de Werkgroep Vlinderfaunistiek wordt georganiseerd, overgewaaid uit Groot-Brittannië. Op 6 september van dit jaar zullen voor de negende keer door het hele land weer nachtvlieders worden geteld. Het doel is niet alleen om een beeld te krijgen van de nachtvliederstand, maar vooral ook om een breed publiek kennis te laten maken met deze bijzondere dieren. Volgend jaar gaan we de Nationale Nachtvliedernacht wellicht tegelijkertijd organiseren met de Europese Nachtvliedernachten.

Het is natuurlijk hopen op goed 'nachtvliedeweer', dat wil zeggen warm, windstil en droog. Dan vliegen er 's avonds en 's nachts veel vlieders en zien we de rijkdom aan soorten, vormen en kleuren het best. In 2010 werden op 9 juli, een warme dag (met meer dan 20 graden midden in de nacht), maar liefst 709 soorten gezien (tabel 1). Dat is op één dag al bijna een derde van de ruim 2300 soorten die er in Nederland voorkomen! Meestal was het goed weer tijdens de Nationale Nachtvliedernacht en kwamen er veel mensen kijken. Alleen in 2009 en 2012 was het vrij koud, winderig en soms behoorlijk nat. Veel excursies werden toen voortijdig afgebroken. Opvallend is dat het aantal locaties waar rondom de Nationale Nachtvliedernacht naar

Kars Velling

De eerste nachtvliedernacht in 2005, locatie Planken Wambuis.

Maarten Posthumus

In 2011 werden in de Lutte zestig eiken-orvlieders gezien.

Tabel 1 Waargenomen nachtvlieders Nachtvliedernacht 2005-2012

jaar	datum	aantal locaties	aantal soorten	meeste exemplaren
2005	1 juli	98	311	huismoeder
2006	23 september	138	235	taxusspikkelspanner
2007	7 september	65	160	huismoeder
2008	29 augustus	100	180	huismoeder
2009	28 augustus	100	336	zwarte c-uil
2010	9 juli	330	709	huismoeder
2011	2 september	316	526	zwarte c-uil
2012	22 juni	278	504	bruine snuituil*

* De phegeavlieders werden dat weekend weliswaar meer gezien, maar dat was overdag.

nachtvlieders wordt gekeken, de laatste jaren flink is gestegen (tabel 1). Met goed weer is de kans natuurlijk groter dat er naast algemene ook zeldzame soorten worden gezien. Tijdens de laatste nachtvliedernacht met mooi weer in september - in 2011 - werd op een aantal plekken de donkergroene korstmosuil (*Cryphia algae*) gezien. In de Lutte zaten toen ook zestig eiken-orvlieders (*Cymatophorina diluta*) op het laken en in de Meinweg werd de zeer zeldzame kastanjebruine uil (*Xestia castanea*) gezien. Het aantal soorten en exemplaren dat wordt gezien hangt natuurlijk niet alleen van het weer af, maar ook van het aantal locaties waar wordt gekeken, hoe lang er wordt gekeken, hoe er wordt gekeken, het aantal mensen dat kijkt en, niet te vergeten, de tijd van het jaar.

Bob van de Dijk

Willem Dornhof

De vierkantvlekuil is waarschijnlijk te zien in de Nachtvliedernacht.

Eikenprocessierupsvlinder.

Tijd van het jaar

De Nationale Nachtvliedernachten zijn soms eind juni/begin juli, en soms eind augustus/begin september gehouden om een beeld te krijgen van een breed spectrum aan soorten. Eerder in de zomer vliegen deels andere soorten dan later in de zomer. Soorten waarvan we begin september 2013 waarschijnlijk weer veel exemplaren zullen zien, zijn de huismoeder (*Noctua pronuba*), zwarte c-uil (*Xestia c-nigrum*), bruine snuituil (*Hypena proboscidalis*), gamma-uil (*Autographa gamma*), vierkantvlekuil (*Xestia xanthographa*), appeltak (*Campaea margaritaria*) en de paardenkastanje-mineermot (*Cameraria ohridella*). Het zal ook spannend zijn of de opmars van de eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) te zien is. Twee jaar geleden zat deze soort al in de top 10 van de meeste exemplaren.

Het voordeel van een nacht in september is dat het vroeger donker is dan in juni/juli. Daardoor kunnen bezoekers met jonge kinderen ook deelnemen. Het nadeel is dat de kans op goed weer wat kleiner is. Naast onze Nationale Nachtvliedernacht worden er sinds 2004 ook jaarlijks Europese nachtvliedernachten gehouden. Die zijn volgend jaar van 17 t/m 21 juli. We overwegen onze Nationale Nachtvliedernacht volgend jaar gelijk te laten vallen met de Europese Nachtvliedernachten.

Stroop

Nachtvlieders worden niet alleen aangetrokken door licht. Naast het lokken van vlinders met een lamp en laken of een lichtval, kunnen ze ook worden gelokt door een zoet mengsel van stroop en alcohol (ook wel 'smeer' genoemd) dat op bomen wordt gesmeerd. Dit wordt met name gedaan in de winter, het vroege voorjaar en het najaar als er voor vlinders minder nectar in bloemen te vinden is. Voorbeelden van nachtvliedersoorten die in september met smeer worden gelokt, zijn huismoeder, vierkantvlekuil, de piramidevlinders en verschillende soorten weeskinderen. Voor een recept zie www.nachtvliedernacht.nl.

Macro's en micro's

Opvallend is dat de grens tussen de aantallen soor-

ten macro's en micro's die tijdens de Nationale Nachtvliedernacht worden waargenomen, langzaam lijkt te vervagen. Waar in 2009 slechts 97 (28%) van de in totaal 336 waargenomen soorten micro's waren, waren dat 198 (40%) van de 506 soorten in 2012. De Engelstalige veldgids over micro's van Sterling, Parsons en Lewington, die in 2012 is verschenen, en websites als www.microlepidoptera.nl zullen er in de nabije toekomst mede voor zorgen dat meer en meer mensen bedreven raken in het herkennen van micro's. Het onderscheid tussen macro's en micro's heeft trouwens vooral een pragmatische en historische achtergrond. Recent DNA-onderzoek heeft aangetoond dat er geen duidelijke grens tussen deze twee groepen te trekken is. Ze staan kriskras door elkaar heen in de stamboom van de vlinders (orde Lepidoptera) die op basis van dat DNA-onderzoek is gemaakt. Dagvlinders en de familie van de houtboorders (Cossidae), die beide traditioneel tot de macro's worden gerekend, staan op basis van hun DNA bijvoorbeeld tussen families van de micro's, en niet tussen families van de macro's. Meer over dit onderzoek en de indeling van macro's en micro's is te lezen in het nieuwe boekje 'Nachtvlieders belicht' (zie blz 30).

Doe mee

Een overzicht van alle excursiepunten waar tijdens de Nationale Nachtvliedernacht nachtvlieders worden gelokt met licht en smeer, is te vinden op de website www.nachtvliedernacht.nl. Uw eigen excursie kunt u daar ook aanmelden. We hopen op een geslaagd evenement met veel nachtvlieders!

Nachtvliedereestafette

Naast de Nationale Nachtvliedernacht is er dit jaar een ander evenement waarbij veel mensen in aanraking kunnen komen met nachtvlieders: de Nachtvliedereestafette. In samenwerking met De Vlinderstichting en de Stichting Natuurkampeerterreinen trekt 'nachtvliedertroubadour' Kees Boele nog tot half augustus door het hele land langs natuurkampeerterreinen waar hij 's avonds een enthousiaste lezing en een excursie met lamp en laken verzorgt. Ook leuk voor kinderen! Voor meer informatie zie <http://www.natuurkampeerterreinen.nl/data-nachtvliedereestafette-2013/>. De data en plaatsen vindt u op blz. 29. Deze estafette wordt mede gefinancierd door het Prins Bernhard Cultuurfonds.

De kommavlinder

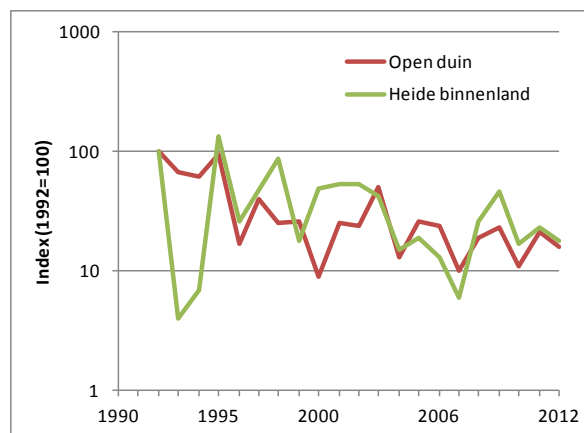
De kommavlinder is bij ons een zeldzame vlinder van droge heidevelden en open duinen. Het gaat al jaren slecht met dit vlindertje.

Tekst:
Chris van Swaay
De Vlinderstichting
en Calijn Plate
CBS

De kommavlinder, in Nederland een vlinder van hei en duin, is internationaal veel meer een droge graslandvlinder. Zo kent men hem in Engeland alleen van kalkgraslanden. Overigens gaat het daar erg goed met deze soort: hij breidt zich onder invloed van de klimaatopwarming uit en koloniseert voortdurend nieuwe plekken. In Nederland is dat nog niet het geval. Hier komt hij nu niet voor op kalkgraslanden, wel op schrale droge graslanden. Daar kan hij zelfs bijzonder talrijk worden. Een goed voorbeeld hiervan was de vliegbasis Soesterberg. Door decennialang te maaien en het maaisel af te voeren was hier een droge schrale en open graslandvegetatie ontstaan. Regelmatig werden hier op secties van 50 meter lang meer dan tien kommavliners geteld, soms op de hele route tientallen per telling. De vliegbasis Soesterberg is geen vliegbasis meer; we hopen dat het schraallandbeheer voor de kommavlinder wel zal worden voortgezet.

De kommavlinder (boven) heeft duidelijke witte kommavormige vlekken aan de basis van de achtervleugel. Deze ontbreken bij het groot dikkopje (onder).

Figuur 1. Index van de kommavlinder 1990-2012.

De eerste jaren van het meetnet lieten flinke verschillen zien tussen de duinen en de hei in het binnenland. Maar daarna gingen de lijnen steeds dichter bij elkaar lopen en inmiddels is er nog maar weinig verschil (figuur 1). De indexen van de kommavlinder liggen nu rond de 25. Dat betekent dat er rond 1992 ongeveer vier keer zoveel kommavliners in ons land rondvlogen als nu: een bedenklijke achteruitgang. Gelukkig zijn er af en toe wel kleine successen te melden. Het voorzichtige beheer op de Strabrechtse heide heeft hier tot een toename van de soort geleid. Maar op veel plekken blijft hij achteruitgaan. Meestal is dit het gevolg van de voortgaande vergrassing en het dichtgroeien van de hei of het duin. De vlinder houdt nu eenmaal van wat open zand. En hij heeft nectar nodig. Dat mag van alles zijn, maar speedistel langs paden kan soms tientallen kommavliners aantrekken, en dat is dan toch een gezellig gezicht.

De kommavlinder wordt nog wel eens verward met het groot dikkopje. Beide soorten zijn aan de onderkant vrij eenvoudig uit elkaar te houden. De kommavlinder heeft in tegenstelling tot het groot dikkopje duidelijke witte kommavormige vlekken aan de basis van de achtervleugel. Als je alleen de bovenkant ziet, let dan op de achterrand van de vleugels. Bij de kommavlinder zijn de zwarte aders even donker als de vleugel, bij het groot dikkopje steken de aders duidelijk af tegen de achtergrond.

Meetnet Vlinders

Het Landelijk Meetnet Vlinders is een samenwerkingsproject van De Vlinderstichting en het CBS, in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), in opdracht van Economische Zaken. Dankzij dit meetnet kunnen we de ontwikkelingen in de vlinderstand nauwgezet volgen. Alle hulp en medewerking is welkom. Wilt u meedoen, dan kunt u zich aanmelden bij De Vlinderstichting (info@vlinderstichting.nl) of 0317 467346).

Tegenslag

Wat is pech en hoe ga je daar mee om?

Om te beginnen beleefden we dat vlinderarme voorjaar, maar er was meer. Mijn hoogbejaarde VW bijvoorbeeld. Trekt al jaren trouw zijn door mij aangestuurde baantjes. Op zijn tijd een vers nippeltje hier en een druppeltje olie daar, en samen kunnen we er weer een poos tegenaan. Zo'n wagen van een degelijk merk is betrouwbaarder dan wie ook. Tot die ene dag in dat winterse voorjaar. Met dochter op weg naar het ziekenhuis voor een kleinigheid, en opeens rijdt het ding niet meer. Absolute stilstand, zomaar ineens, en ik kan hem ternauwernood laten uitrollen de berm in. Dankzij de Wegenwacht halen wij het ziekenhuis nog juist op tijd, en haalt de auto het herstelbedrijf. Nieuwe hallgever erin - een of ander elektrisch dingetje waarvan ik nooit eerder had gehoord maar die mij zonder sputteren kennelijk al bijna 200.000 km had vergezeld - en het geval rijdt weer.

Dus kunnen we met Hemelvaartsdag opgewekt naar het Omniversum knorren. Dochter en ik hebben niet in elkaars bijzijn de laatste Koninginnedag kunnen vieren en hebben daarom nog samen iets monarchaals tegood. Lekker naar de superbios om van de Flight of the Butterflies te genieten, de film over de ontdekking van de fabuleuze trekroute van de monarchvlinder. En ja hoor, een kilometer voor het einddoel, in het zicht van de haven, stranden we wederom plotsklaps in de berm. En moet ik dochterlief voorzichtig vertellen dat we in ieder geval de eerste geboekte film, over dolfijnen, gaan missen. Grote teleurstelling? Nee! Want na de kleur roze en de films van K3 blijken nu ook de dolfijnen helemaal niet meer cool maar saaaaaai! En een blij kind gaat de bewuste berm vrijwel bloemvrij plukken, tot na een uurtje weer een reddende engel in Wegenwachtkostuum verschijnt. En halen we onze hoofdfilm alsnog en

kunnen we met een emmer popcorn lekker wegzakken in de bioscoopfauteuils. Wetend dat de auto het weer doet. Niets kan de stemming nog bederven, ook niet dat we op deze dag geen live vlinder hebben gezien en evenmin dat de filmvertoning ietsje tegenvalt. Mooie en duizelingwekkende beelden van al die fladderende monarchen, maar een voor onze pittig aangelegde smaak te zoet verhaal dat de beelden aan elkaar breit. Een hele tijdspanne later is het eindelijk echt lekker weer. Tuin, zon, stoel en boek. 'De Verrekijker' van Kees van Kooten van de stapel gepakt. En die voert al meteen 'Souvenirs entomologiques' van Jean-Henri Fabre ten tonele. Ik voel ergens een klein maar duidelijk merkbaar steekje. Geen muggenprik maar afgunst ("Zou ik ook wel in

mijn boekenkast willen hebben!"). Aangestoken door het boekenweekgeschenk zit ik even later toch met veel genoeg te bladeren door mijn eigen vergeelde exemplaar van 'Zeden en gewoonten der Insecten' van diezelfde Jean-Henri. Zeer aan te raden kost voor iedereen die iets met kleine beestjes heeft, met een verbeeldingskracht waar geen hedendaags boekenweekgeschenk tegenop kan. En dan fladdert daar opeens een witje voorbij. Eindelijk, mijn eerste witje van dit jaar! Ach, het hoeft ook geen pimperlblauwtje of rouwmantel of grote vos te zijn die tegenvallers en teleurstellingen doet vergeten. Het is allemaal een kwestie van je verwachtingen bijstellen. Met als resultaat: blij als een kind, gewoon door een koolwitje. ●

*Tekst: René Marcelis
Tekening:
Peter Wetzels*

Nederlandse vlinders op tropisch eiland

Tekst:
Stef Strik
Oud-coördinator
milieu Caribisch
Nederland
Ministerie I&M

Foto's: Stef Strik en
Dinky van Berkel

Sinds 10 oktober 2010 maken de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba onderdeel uit van het Nederlandse staatsbestel. Met deze tropische eilanden is de biodiversiteit binnen Nederland enorm toegenomen. Ik heb ruim vier jaar bijgedragen aan de ontwikkeling van het milieubeleid in Caribisch Nederland. Op Sint Eustatius zijn ondanks de aanwezigheid van een grote Amerikaanse olieterminal en raffinaderij grote natuurparken op het eiland aanwezig. Vanwege de afgelegen ligging van het eiland is het aantal soorten vlinders er gering.

Het eiland Sint Eustatius, ook wel The Golden Rock en door de bewoners zelf Statia genoemd, ligt in de noordelijke Antillen. Er wonen nu 3600 mensen, tegen 20.000 in de 18e eeuw toen Sint Eustatius de belangrijkste handelspost was van de West-Indische Compagnie. Vele historische bouwwerken herinneren aan deze tijd, zoals Fort Oranje, de fundamenteën van handelspakhuizen in de Oranjebaai en Fort de Windt. Tegenwoordig is Sint Eustatius een van 's werelds grootste oliehavens. Deze olieterminal, de lokale overheid en het toerisme houden de economie draaiende.

Natuurbehoud

Sint Eustatius maakt deel uit van de Bovenwindse Antillen en ligt in de 'hurricane belt' van de noorde-

Het Nederlandse eiland Sint Eustatius.

lijke Cariben. Orkanen en tropische stormen kunnen enorme schade aanrichten, niet alleen aan de gebouwen op het eiland, maar ook aan de natuur. De harde wind breekt niet alleen bomen en takken, maar blaast ook zout zeewater over de vegetatie. Hierdoor sterven de bladeren van planten en bomen. De natuur herstelt zich gelukkig weer vrij snel.

Het grootste probleem voor het natuurbehoud vormt het loslopende vee. Koeien, geiten, varkens en ezels lopen vrij rond en decimeren de oorspronkelijke vegetatie van het eiland. Dit leidt tot erosie en is zeer schadelijk voor de inheemse flora en fauna. De vegetatie en dieren in de krater van de slapende vulkaan The Quill worden beschermd tegen orkaanwinden door de hoge kraterwanden en hebben zich eeuwenlang kunnen ontwikkelen. Hierdoor zijn endemische ondersoorten van dieren ontstaan, zoals de grote kwartelduif (*Geotrygon mystacea*). De gemiddelde dagtemperatuur op het eiland is 27 °C.

Natuurgebieden

Diverse gebieden op het eiland zijn aangewezen als Nationaal Park. Het noorden bevat natuurpark Boven en Bergje, de enige plaats op de wereld waar de plant Statia Mourning Glory (*Ipomoea spheophylla*) voorkomt.

Quill National Park (3,4 km²) bestaat uit een slapende vulkaan van 250 meter hoog met op de flanken Botanical Garden National Park. Hier is de flora van heel Sint Eustatius verzameld en het biedt mooi uitzicht op buureiland Sint Kitts (G-Br). Het grootste natuurgebied, Statia Marine Park ligt geheel onder de zeewaterspiegel. De koraalriffen hebben te lijden onder de grond

De auteur met op de achtergrond The Quill.

Tabel 1. Soortenlijst dagvlinders Sint Eustatius

Wetenschappelijke naam	Nederlandse/Engelse naam
Nymphalidae	
<i>Agraulis vanillae</i>	Gulf Fritillary
<i>Anaea troglodyta minor</i>	Florida Leafwing
<i>Appias punctifera</i>	White Peacock
<i>Biblis Hyperia</i>	Red Rim
<i>Danaus plexippus</i>	monarchvlinder
<i>Heliconius charitonius</i>	zebra(passiebloem)vlinder
<i>Junonia coenia</i>	bokkenoog (Common Buckeye)
<i>Marpesia petreus</i>	Ruddy Daggerwing
<i>Vanessa cardui</i>	distelvlinder
Pieridae	
<i>Ascia monuste</i>	Great Southern White
<i>Eurema elathea</i>	Straight-barred Grass Yellow
<i>Eurema lisa</i>	Small Sulphur
<i>Phoebis sennae</i>	Cloudless Sulphur
Lycaenidae	
<i>Cyclargus blue</i>	Miami Blue
<i>Hemiargus hanno</i>	Hanno Blue
<i>Leptotius cassius</i>	Cassius Blue
<i>Strymon acis</i>	Bartrams Scrub Hairstreak
<i>Strymon bubastus ponce</i>	Disjunct Scrub Hairstreak
<i>Strymon columella</i>	Dotted or Hewitson's Hairstreak
Hesperiidae	
<i>Ephyriades arcas philemon</i>	Caribbean Duskywing
<i>Hylephila phyleus</i>	Fiery Skipper
<i>Panoquina sylvicola</i>	Purple-washed Skipper
<i>Polygonus manuli</i>	Manuels Skipper
<i>Pyrgus oileus</i>	Tropical Checkered Skipper
<i>Urbanus obscurus</i>	Dark Longtail
<i>Urbanus proteus</i>	Long-tailed Skipper
<i>Wallengrenia otho ophites</i>	Southern Broken Dash

en voedingsstoffen die bij regen de zee instromen. De Stichting Eustatius Natuur Parken (Stenapa) beheert de natuurgebieden en voert onderzoek uit naar flora en fauna op en rond het eiland.

Dagvlinders

Zelfs de niet-vlinderaar op Sint Eustatius valt op dat zowel in stedelijk gebied als in het buitengebied en natuurgebieden veel gele vlinders rondvliegen. Op Sint Eustatius komen twee verschillende soorten 'citroenvlinders' voor: de Cloudless Sulphur en de Small Sulphur. In totaal heb ik 25 soorten dagvlinders getermineerd op Sint Eustatius. Mogelijk komen er nog een paar andere soorten bij, maar veel meer zullen het er niet zijn. Omdat het om een eiland gaat, is het natuurlijk altijd mogelijk dat er bijzondere dwaalgas-

Cloudless Sulphur.

ten arriveren die de weg kwijt zijn geraakt boven het water. Zo is de Noord-Amerikaanse monarchvlinder jaarlijks aanwezig, overwinterend, of afgedwaald van zijn trekroute van Canada via Florida naar Mexico. Deze monarch is een van de weinige insecten die de Grote Oceaan kunnen overvliegen.

Schoenlappers en parelmoeren

Van de familie van de Aurelia's is de meest in het oog springende vlinder de zebrevlinder die met prachtige glijvluchten door The Quill vliegt. De vleugels van deze passiebloemvlinder zijn groot ten opzichte van het lichaam van de vlinder. Een andere mooie verschijning uit het tropisch bosgebied is een vlinder die je niet kunt missen tijdens de klim naar de Quills Crater Rim, namelijk de Red Rim. Een meer algemene soort op het eiland is de bokkenoog, die opvallende mooie dagpauwoogachtige ogen heeft. Deze bokkenoog heeft overigens geen enkele relatie met de vele geiten die op het eiland voorkomen. De Florida Leafwing is een opvallende vlinder tijdens haar vlucht, maar gaat bij rust geheel op in de omgeving. De vlinder is dan niet meer terug te vinden tussen de bladeren.

Blauwtjes en pages

De vlinders van de familie van de Lycaenidae zijn altijd lastig thuis te brengen, zeker in het buitenland. Van de blauwtjes komt vooral de Hanno Blue algemeen voor. Dit blauwtje is te vinden op droog grasland met struikgewas, gewoon langs de weg. Ook de Miami Blue en de op het tijgerblauwtje lijkende Cassius Blue worden op het eiland waargenomen. Van de pages is de Disjunct Scrub Hairstreak goed te vinden. Deze page mist door slijtage de staartjes al snel en is daardoor moeilijk te onderscheiden van de blauwtjes.

Dikkopjes

De Tropical Checkered Skipper is het meest voorko-

mende dikkopje. Een donkerbruin tot zwart vlindertje met witte stippen, dat snel wegschiet bij verstoring. Omdat de vlinder met open vleugels foerageert, is hij goed herkenbaar. Het mooiste dikkopje op Sint Eustatius is de Caribbean Duskywing, een vrijwel zwart dikkopje met een blauwe gloed. De Fiery Skipper lijkt veel op ons groot dikkopje en komt vaak voor in tuinen tussen de bebouwing van Oranjestad.

Nachtvlinders

Over de op Sint Eustatius voorkomende nachtvlinders is nog weinig bekend. De *Clavipes Sphinx* (*Aellopos clavipes*) bevindt zich in de vochtige bossen van The Quill en vliegt als onze kolibrievlinder van bloem naar bloem. Aan de achterzijde van de vlinder zit een soort plumeau. De witte streep over de romp is kenmerkend. De Mournful Sphinx Moth (*Enyo lugubris*) doet zijn wetenschappelijke naam eer aan door zijn lugubere uiterlijk. Nog angstaanjagender is de rups van de Giant Gray Sphinx of Tetrio Sphinx (*Pseudosphinx tetrio*), een van de grootste rupsen (15 cm) ter wereld, die op heel Sint Eustatius te vinden is op oleander in tuinen en plantsoenen.

En verder

Dit artikel is geïnspireerd door het artikel van Bert Wit (Nieuwe Nederlandse vlinders op Saba, Vlinders 2/11). Hopelijk kunnen beide artikelen een aanzet zijn tot meer vlinderonderzoek op deze tropische eilanden. Het zijn tenslotte stukjes Nederland!

Literatuur

Butterflies and moths of Curacao, Aruba and Bonaire, Debrot & Miller, 2004.

Biological Inventory of Sint Eustatius, Anna Rojer, Carmabi Foundation, November 1997.

Hannah Madden, National Park Ranger Stenapa.

Butterflies and Moths of North America, www.butterfliesand-moths.org.

Rups van de Giant Gray Sphinx.

Hanno Blue.

Record aantal bezoekers op Landelijke Dag

In het meinumner van *Vlinders* hebt u vást tevergeefs gezocht naar het verslag van de Landelijke Dag. Een misser van de vormgever annex hoofd- en eindredacteur. Omdat het zo'n geslaagde dag was, omdat wie er niet bij was vast nog steeds wil weten hoe de dag verlopen is en omdat Dick van der Klis het stuk niet voor niets heeft geschreven, publiceren we het artikel hier alsnog. Krijgt u nu ook alweer zin in de volgende landelijke dag? Die is op 1 maart. Een mooi begin van het dagvlinderseizoen 2014!

Het tijdstip van de vlinderdag bleek heel goed getimed: de laatste sneeuw was aan het smelten en mooi voorjaarsweer werd voor enkele dagen later voorspeld, dus konden de eerste vlinders verwacht worden. Liefst zeshonderd bezoekers waren aanwezig; een nieuw record! Het spreekt vanzelf dat de twintig informatie- en verkoopstands veel belangstelling trokken. Maar de vlinderdag is ook een 'social medium', want velen ontmoeten op deze dag vrienden en bekenden.

Het thema 30 jaar vlinders in de schijnwerper kreeg op vele manieren gestalte. Annette van Berkel bijvoorbeeld liet weer prachtige films zien. Natuurlijk was er ook een kort historisch overzicht van 30 jaar Vlinderstichting, gepresenteerd door Kars Veling. Met de dagvlinders gaat het niet goed; dat is algemeen bekend. Presentaties over bijvoorbeeld de kleine heivlinder en de argusvlinder spraken boekdelen. Je vraagt je bij dergelijke verhalen wel af hoe het zonder De Vlinderstichting nu met de vlinders zou gaan. Ik vermoed nog veel slechter... Met een aantal soorten gaat het overigens wel goed. 2012 was een rampjaar, maar misschien wordt 2013 beter. Met enige jaloezie kijk je naar de cijfers van het topjaar 1995. Met de libellen gaat het gelukkig veel beter.

Uiteraard was er ook voor de nachtvlinders aandacht. Ook zij gaan sterk achteruit, bleek uit de presentatie van Ties Huigens. Opmerkelijk vond ik de mededeling dat het onderscheid tussen micro's en macro's wetenschappelijk niet duidelijk is. Nachtvlinders spelen een grote rol in de natuur, dus zouden ze een veel prominentere plaats in het Europese natuurbeleid moeten krijgen. Het boekje 'Nachtvlinders belicht', dat op deze dag werd gepresenteerd, kan daar misschien aan bijdragen. Wim Veraghtert nam de jaarlijkse Vlaamse bijdrage voor zijn rekening. Hij maakte duidelijk dat het ook in Vlaanderen niet goed gaat met de nachtvlinders. Hij was wel jaloeers op de vele waarnemers in Nederland én op de volle zaal...

Nog enkele opmerkelijke zaken van deze dag. In de eerste plaats was het programma zo vol, dat er geen plek was voor de Wie-kent-quiz. Jammer dat de kennis niet even opgefrist kon worden. Verder werden er geen Gouden Vlinders uitgereikt. Wél was er een prijsuitreiking van de fotowedstrijd over nachtvlinders. Ten slotte waren er als intermezzo twee optredens van Vlinderwerk, een dame en heer, soms begeleid door een violiste, die vlinders op een andere manier benaderden, bijvoorbeeld via gedichten. Ik denk dat velen daarvoor in de plaats liever de Wie-kent-quiz hadden gezien. ●

Tekst:
Dick van der Klis
redactie Vlinders

Hans Dorrestijn krijgt het eerste exemplaar van het boek 'Nachtvlinders belicht'.

Joost Uittenbogard

Jeanine Abbingh geeft het startsein voor de Vroege Vogels Vlinder Verkiezing.

Joost Uittenbogard

Business Event De Vlinderstichting

Volop vlinderdeals

Tekst:
Albert Vliegthart
De Vlinderstichting

Ter gelegenheid van haar 30-jarig bestaan heeft De Vlinderstichting op 20 juni jl. een business event gehouden voor haar zakelijke contacten. Het doel van deze bijeenkomst in Burgers' Zoo was om bedrijven te informeren en te inspireren om zelf iets concreets te doen met biodiversiteit. En vlinders zijn hiervoor uitstekend te gebruiken.

Betoverende harpklanken van Lavinia Meijer: een prachtige muzikale omlijsting van de film van Annette van Berkel.

Het informatieve programma werd geopend met een prachtige vlinderfilm van collega Annette van Berkel, die muzikaal werd begeleid door de bekende harpiste Lavinia Meijer. Zij had de muziek precies afgestemd op de beelden. Constanze Mager heette iedereen namens

Burgers' Zoo van harte welkom waarna Titia Wolterbeek, directeur van De Vlinderstichting, het publiek toesprak. Zij hoopte dat de ruim vijftig aanwezige bedrijven met De Vlinderstichting gezamenlijk de verantwoordelijkheid wilden oppakken om de vlinders in onze omgeving beter te beschermen. Ze introduceerde meteen Lodewijk Hoekstra, bekend van de televisieprogramma's 'Eigen huis & tuin' en 'Greenkids', die de rest van de avond zou begeleiden.

Vlinders en biodiversiteit

Onze eigen professor Michiel Wallis de Vries liet in zijn toespraak zien hoe belangrijk vlinders zijn, wat vlinders ons zeggen en wat hun rol in de biodiversiteit is. Kortom: waarom moeten we vlinders beschermen? De schrijver van dit artikel ging vervolgens in op wat bedrijven met biodiversiteit kunnen doen. Hij gaf aan dat alle maatschappelijke thema's, zoals CO₂-reductie, recycling, 'Cradle to Cradle' en maatschappelijk verantwoord ondernemen heel belangrijk zijn, maar doorgaans niet direct leiden tot meer natuur om je heen. Remco Barkhuis van Haven Amsterdam voegde er het nut van tijdelijke natuur aan toe. Dit strategische middel kunnen bedrijven inzetten om hun terreinen vrij te houden voor verdere exploitatie en de natuur de ruimte te bieden om zich tijdelijk - en in de praktijk vaak heel lang - te ontwikkelen.

In de praktijk

Bakhuis voegde zich daarna bij het panel van ProRail, Philips, Arcadis en Stayokay, dat door Hoekstra en de auteur geïnterviewd werd. Hiermee werden de projecten die deze bedrijven al doen met De Vlinderstichting

Lodewijk Hoekstra, bekend van 'Eigen Huis & Tuin' en 'Greenkids', introduceert de sprekers en het panel.

Michiel Wallis de Vries, buitengewoon hoogleraar aan Wageningen Universiteit, laat zien hoe belangrijk vlinders zijn.

Joost Uittenbogaard

Joost Uittenbogaard

Tijdelijke natuur? Een fluitje van een cent, volgens Remco Barkhuis van Haven Amsterdam.

Het sluiten van een van de bijna dertig vlinderdeals wordt bekrachtigd met een ferme handdruk.

toegelicht. Het ging niet zozeer om de precieze inhoud, maar meer om de impact die deze projecten hebben binnen de organisatie en de manier waarop je dergelijke projecten van de grond krijgt. Zo werd duidelijk dat bij Philips de initiatieven vanaf de werkvloer zich nu als een olievlek uitbreiden over de rest van het bedrijf en dat biodiversiteit iets is geworden waar rekening mee gehouden wordt. ProRail neemt biodiversiteit mee in de bestekken en probeert dit breder in het bedrijf te implementeren. Arcadis lichtte het concept 'Species in Business' toe. Bedrijven kunnen zich aan een bepaalde soort committeren en hiervoor ook zelf in actie komen, zodat de betrokkenheid vergroot wordt. En ook Stayokay heeft inrichtingsmaatregelen getroffen wat per saldo geen geld kostte maar juist genereerde.

Vlinderdeals

Daarna was er een diner, waarbij Lavinia Meijer het speciaal voor De Vlinderstichting gecomponeerde muziekstuk 'Butterfly Swing' op de harp liet horen. In het geroezemoes van het gemêleerde gezelschap klonken geregeld de woorden vlinder en biodiversiteit er bovenuit. Na het diner werd de beursvloer gestart. Wederom

onder begeleiding van het duo Hoekstra/Vliegenthart werd iedereen aangemoedigd om een vlinderdeal met De Vlinderstichting te sluiten. Deze deals mochten concrete afspraken zijn of intenties om iets met biodiversiteit dan wel met vlinders te gaan doen. In totaal werden bijna dertig deals gesloten waaronder een aantal bijzondere. Zo wil Wienerberger, producent van keramische bouwmaterialen, in gesprek met De Vlinderstichting om zijn terreinen te verbeteren voor biodiversiteit, DANVOS wil met De Vlinderstichting een programma opstellen om gefaseerd maaibeheer te gebruiken bij de productie van karton en energie en Philips wil de huidige ontwikkelingen uitbreiden.

Biodiversiteit leeft

Wij kijken terug op een zeer geslaagd business event, waar De Vlinderstichting op een professionele manier bedrijven heeft geïnspireerd om concreet met biodiversiteit aan de slag te gaan. De aanwezigheid van meer dan vijftig bedrijven, van particuliere ondernemers tot multinationals, geeft aan dat het thema en de organisatie aansluiten bij wat er leeft in het bedrijfsleven. ●

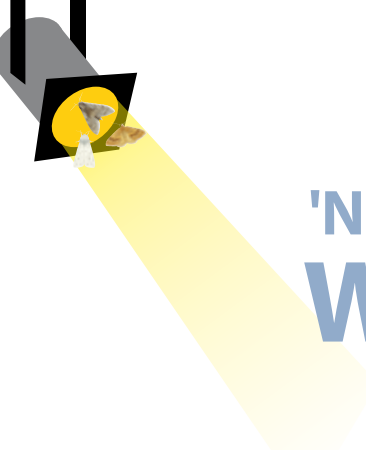

Joost Uittenbogaard

Het panel toont aan dat het bedrijfsleven heel goed rekening kan houden met biodiversiteit.

De volgende bedrijven hebben een vlinderdeal gesloten:

ABN-AMRO	Nederlands Openluchtmuseum
Albemarle Catalysts Company BV	Philips
Autobar Holland	Propress
Bayer AG	ProRail
Besekk BV	Rozenburg Assuradeuren BV
Blijdorp Diergaarde	Smit & Moormann notarissen
Alfa registeraccountants	Stayokay
Cascade	Tirion uitgevers
Colour your life Nederland	Tolplas BV
DANVOS BV	Van Helvoirt Groenprojecten BV
EMD	Velo beheer BV
Intratuin Rosmalen	Vivara Natuurbeschermingsproducten
Kwekerij Dependens	Wienerberger
MediGran	

'Nachtvlinders in de schijnwerper' Winnaars fotowedstrijd

Tekst: In het vorige nummer van Vlinders werden al de eervolle
Kars Veling vermeldingen van de fotowedstrijd in het kader van
'Nachtvlinders in de schijnwerper' afgedrukt. Nu is het
tijd voor de overige foto's. De winnende foto en de
tweedeprijswinnaar vindt u hieronder en hiernaast. De
foto die de derde prijs won, staat op de cover.

Ook de foto's die op de groslijst van de jury stonden,
maar uiteindelijk geen prijs hebben gekregen, treft
u hier aan. Dat dat ook prachtige foto's zijn, ziet u op
deze pagina's.

Derde prijs De foto van de phegeavlinder van Ernest Kox is een
heel bijzondere. (zie cover). Met de lage zon als tegenlicht en de
fragiele grasstengel nog mooi in beeld trekt deze plaat volop de
aandacht. De belichting van zo'n plaatje is best gecompliceerd,
maar Kox heeft dat duidelijk uitstekend onder de knie.

Prins Bernhard **Cultuurfonds** geeft cultuur de kans

Het project 'Nachtvlinders in de schijnwerper' is
mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard
Cultuurfonds.

Eerste prijs De eerste prijs is voor een foto van de kolibrievlinder, gemaakt door Henk Wagenaar. Er zijn veel meer kolibrievlinders ingediend, maar deze steekt er met kop en
schouders bovenuit. De kleur, de positie zo net iets van onderen, en de prachtige doortekening, ondanks de lucht op de achtergrond maken deze foto de verdiende winnaar.

Tweede prijs De voorjaarsspanner van John van den Heuvel is vooral in de prijzen gevallen vanwege de prachtige kleuren. De bladeren met dezelfde bruinige tinten als de vlinder geven de foto bijzonder veel sfeer. De compositie is doordacht en evenwichtig.

Links: Rozenblaadje - A.E. Kooistra-Vroegop. Rechts, boven: Dansende huismoeder - Gonnie Ritsema. Rechts, onder: Diana-uil - Luc Knijnsberg.

Links, boven: Sint-Jansvlinder in de ochtenddauw - Jan Wessels; onder: Sint-Jansvlinder, Sylvia Rousse.

Linkerpagina, vanaf linksboven met de klok mee: Zygaena purpuralis - Edwig van Hasselt; Sint-Jansvlinders - Eibert Dijkgraaf; Zomervlinder - Cora de Groot; Groene weide-uil - Jan Wessels; Nachtpauwoog - John van den Heuvel; Lindepijlstaart - John van den Heuvel; Goudspanner - Ernest Kox; Gamma-uiltje - Cees Boer.

Nog een fotowedstrijd

Hebt u de smaak te pakken? Dan kunt u meedoen aan de fotowedstrijd van de Vlindertuin Waalre. Er zijn twee leeftijdscategorieën: voor kinderen tot en met 12 jaar en voor iedereen van 13 jaar en ouder.

Voorwaarden in het kort: de foto moet door de inzender zijn gemaakt in Nederland met als onderwerp een of meer vlinders (dagvlinders, nachtvlinders of rupsen die in Nederland voorkomen, dus niet uit een tropische vlindertuin); de foto is niet voor een andere fotowedstrijd ingezonden; de foto wordt digitaal aangeleverd als JPG (langste zijde minimaal 1200 pixels); het maken van de foto heeft geen schade aan de natuur veroorzaakt; maximaal vijf foto's per inzender; de naam van de fotograaf en het nummer van de foto moeten in de filenaam zijn opgenomen.

In de begeleidende e-mail moet per foto worden vermeld wanneer en waar de foto is gemaakt. Verder moet worden vermeld: naam, leeftijd, adres, e-mail en telefoonnummer van de fotograaf. Deze gegevens worden vertrouwelijk behandeld. Kijk voor de volledige voorwaarden op ivn.nl/afdeling/valkenswaard-waalre/kom-langs/vlindertuin-waalre. Inzenden kan t/m 31 augustus 2013 via vlindertuinwaalre@gmail.com.

| advertentie |

MEER WETEN OVER HET WEER? LEES HET WEER MAGAZINE

Maak nu kennis met het enige tijdschrift helemaal over weer en klimaat.

Zes keer per jaar een schitterend nummer met interviews, reportages over weersverschijnselen, historische gebeurtenissen en actueel weer. Natuurlijk ook de nieuwe ontwikkelingen in klimaatonderzoek en schitterende foto's.

MEER WETEN GA DAN NAAR WWW.HETWEERMAGAZINE.NL

Het optimale hydrologische regime voor het veenhooibeestje

Tekst:
Stefan Pronk
oud-student
De Vlinderstichting

Het veenhooibeestje (*Coenonympha tullia*) is een bedreigde vlindersoort die voorkomt op natte heiden, in moerassen en hoogveengebieden. De rupsen van deze vlinder zijn voor de overleving afhankelijk van een polvormige groeiwijze van eenarig wollegras (*Eriophorum vaginatum*). Eenarig wollegras groeit echter niet onder alle hydrologische omstandigheden in polvorm. Ondermeer bij stabiele waterstanden boven maaiveld blijkt de plant zich in een verspreidstaande, losse structuur te ontwikkelen. Door middel van een verspreidingsonderzoek van rupsen van het veenhooibeestje in Drenthe, is geprobeerd meer inzicht te krijgen in het optimale hydrologische regime in het leefgebied (Wynhoff, 1998).

Het veenhooibeestje zet in de zomer haar eitjes af op pollen eenarig wollegras, de belangrijkste waardplant voor deze vlinder in Nederland. Na het uitkomen van de eitjes eten de rupsen de eerste tijd van de groene polstengels. In het najaar trekken de rupsen zich terug in de polkern om zich voor de aankomende winter te verschuilen. De pollen geven daarbij beschutting tegen weersextremen en hoge grondwaterstanden. Pas in het daaropvolgende voorjaar komen de rupsen weer tevoorschijn om hun groei voort te zetten. Nadat de rupsen zijn volgroeid volgt het popstadium. Na drie weken komen in de maand juni de vlinders uit de poppen tevoorschijn en begint de cyclus opnieuw. Tijdens de vliegperiode is gewone dophei de belangrijkste nectarbron voor de vlinders (Wynhoff, 1998).

Door verdroging, vermesting en versnippering van leefgebieden zijn veel populaties in de afgelopen

Veenhooibeestje in het Fochteloërveen.

Joost Uittenboogaard

Figuur 1: Verspreiding van het veenhooibeestje in Nederland in 2013 (Bron: De Vlinderstichting).

decennia uit Nederland verdwenen. In de jaren negentig zijn in verscheidene gebieden vernattingmaatregelen uitgevoerd om de verdroging tegen te gaan met als uiteindelijk doel het behoud en herstel van het overgebleven (hoog)veen (Wynhoff, 1998). Juist ook deze vernatting heeft ervoor gezorgd dat het veenhooibeestje uit verschillende gebieden is verdwenen. Plotselinge peilverhoging heeft er in die tijd voor gezorgd dat het leefgebied met de pollen eenarig wollegras werd overspoeld, waarbij de rupsen zijn verdrongen (Joy & Pullin, 1997). Dit geldt waarschijnlijk voor het Holtveen en het Wooldse veen. In het Fochteloërveen hebben vernattingmaatregelen wel een positieve uitwerking gehad op de aanwezige populatie in het gebied, omdat die daar gefaseerd in compartimenten is uitgevoerd.

he regime voor

In Drenthe en Friesland resteren op dit moment drie geïsoleerd gelegen populaties van het veenhooibeestje, waarmee het voortbestaan van de vlinder in Nederland wordt bedreigd. In figuur 1 is de actuele verspreiding in Nederland weergegeven.

Onderzoeksmethode

Om meer te weten te komen over het leefgebied van het veenhooibeestje is in het voorjaar van 2013 een rupseninventarisatie uitgevoerd op een natte heide in de boswachterij Hooghalen in Drenthe. Dit is een van overgebleven leefgebieden van deze vlinder. Doel van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen de waterhuishouding en het voorkomen van het veenhooibeestje. De vegetatie(samenstelling) speelt daarin een belangrijke rol. Informatie hierover is van belang voor de uitvoering van toekomstige vernattingprojecten.

Met behulp van een tweetal transecten is geprobeerd om de verspreiding van rupsen in kaart te brengen in verschillende vegetatietypes in het onderzoeksgebied. Een transect bestaat in dit onderzoek uit een rechte lijn door het veld, welke opgesplitst is in stukken van 5 meter lengte. Op ieder vijfmeterpunt is een plot van 1 m² neergelegd, waarbinnen de vegetatiesamenstelling bekeken is en gezocht is naar rupsen.

Transect 1 had een noord-zuidligging en lag evenwijdig aan een rij peilbuizen in het gebied. Peilbuizen meten de grondwaterstand op een bepaalde plaats. Hierdoor kon de spreiding van rupsen over het gebied worden gekoppeld aan het grondwaterverloop ter plaatse van de vindplaats.

Transect 2 had een ligging van oost naar west en liep deels door bosopslag. Het hoogste aantal vlinders wordt in de zomermaanden in de nabijheid van deze opslag waargenomen. Door het transect hier gedeeltelijk doorheen te laten lopen, is gekeken of er verschillen bestaan in rupsenspreiding tussen plekken in of nabij opslag en plekken in het open veld.

Daarnaast is een zestal grotere 'basisplots' uitgezet op locaties met pollen eenarig wollegras die onderling verschillen in vegetatiesamenstelling en/of de stand van het grondwater ten opzichte van maaiveld.

Resultaten

In totaal zijn er tijdens de inventarisatie 115 rupsen aangetroffen, waarvan 34 binnen de onderzoeksplots. De overige waarnemingen betreffen losse vondsten, verspreid over het gebied. De gemiddelde lengte van de rupsen bedroeg 16,5 mm. Er zijn alleen rupsen aangetroffen op (pollen) eenarig wollegras.

Tabel 1. Geschiktheid vegetatietypes

Plottenkenmerk	Aantal rupsen
Droge bodem met een dominantie van struikhei.	1
Vrij natte bodem, met een afwisseling van eenarig wollegras met gewone dophei en struikhei.	12
Vrij natte bodem met water tegen het maaiveld. Dominantie van eenarig wollegras in combinatie met struikhei.	2
Natte bodem met een dicht vegetatiedek van eenarig wollegras in combinatie met gewone dophei.	4
Natte, onbegroeide bodem met vrijwel alleen pollen eenarig wollegras.	0
Zeer natte bodem, met een dominantie van pollen eenarig wollegras omringd door waterveenmossen.	0

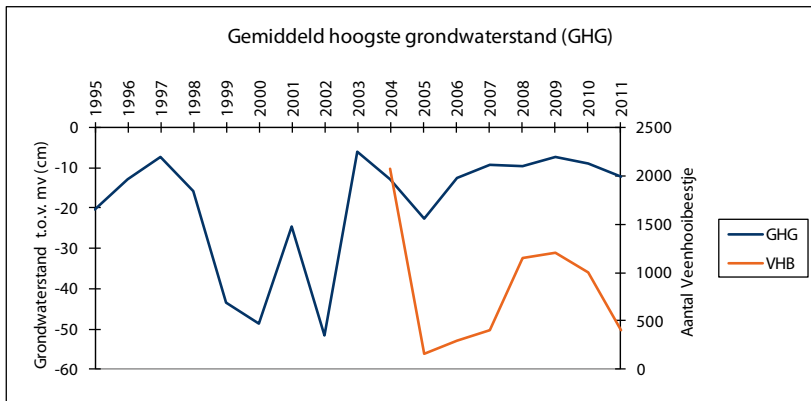
Relatie met de vegetatie

Voor de transecten 1 en 2 geldt dat respectievelijk vijf en negen rupsen zijn aangetroffen, verdeeld over meerdere plots, verspreid over de twee transecten. Deze waarnemingen zijn allen gedaan in plots met een vegetatie die is samengesteld uit pollen eenarig wollegras in combinatie met gewone dophei en vaak ook struikhei. Voor transect 2 geldt dat zowel in de nabijheid als ook buiten de aanwezige bosopslag rupsen zijn gevonden.

De vegetatiesamenstelling en -bedekking van de onderzoeksplots met en zonder rupsenwaarneming zijn met elkaar vergeleken. Hieruit blijkt dat in plots met een rupsenvondst altijd in meer of mindere mate gewone dophei aanwezig is, terwijl deze plant in plots zonder rups regelmatig ontbreekt. Daarnaast is het aandeel struikhei en pijpenstrootje in plots met een rupsenvondst lager in vergelijking met plots zonder rups.

In tabel 1 is het aantal rupsenwaarnemingen in de verschillende basisplots weergegeven. De resultaten in de tabel zijn geordend van droge naar natte omstandigheden.

Uit deze resultaten blijkt dat een optimale vegetatie voor het veenhooibeestje bestaat uit pollen eenarig wollegras in combinatie met gewone dophei en struikhei. Locaties waar de grondwaterstand vrijwel het hele jaar op het maaiveld staat, zijn ongeschikt voor het veenhooibeestje. Gewone dophei en ook struikhei ontbreken onder dergelijke omstandigheden en daarnaast

Figuur 2: Gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) uitgezet tegen de populatieontwikkeling van het veenhooibeestje (VHB).

bevindt de polkern zich onder het wateroppervlak, waardoor succesvolle overwintering van de rupsen niet mogelijk is.

Relatie met de hydrologie

Met behulp van peilbuisgegevens is het hydrologisch regime in de nabijheid van plots met rupsenwaarnemingen voor transect 1 in kaart gebracht. Vanaf 2004 wordt de vlinder in het onderzoeksgebied op een vaste monitoringroute geteld. In figuur 2 is de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) uitgezet tegen de populatieontwikkeling van het veenhooibeestje in het onderzoeksgebied. De GHG is per jaar berekend door het gemiddelde te berekenen van de drie hoogste grondwaterstanden in de periode 1 april t/m 31 maart in het daaropvolgende jaar.

Vanaf 2006 is te zien dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand meer rond een vast punt op ongeveer

10 cm onder maaiveld is gaan fluctueren. Dit is het resultaat van hydrologische maatregelen die in 2002 en in 2004 in de boswachterij zijn uitgevoerd.

Er blijkt sprake te zijn van een lineair verband tussen deze hoogste grondwaterstanden en de populatieontwikkeling van het veenhooibeestje. Een stijging van GHG resulteert in een hoger aantal veenhooibeestjes in datzelfde jaar. Ook voor het Fochteloërveen blijkt dat de populatieontwikkeling verband houdt met de hoogste grondwaterstanden in met name de voorjaarsperiode.

De gegevens van twee peilbuizen die zich in geschikt leefgebied voor het veenhooibeestje bevinden, zijn samengevoegd om een beeld te krijgen van het optimale hydrologische regime voor het veenhooibeestje.

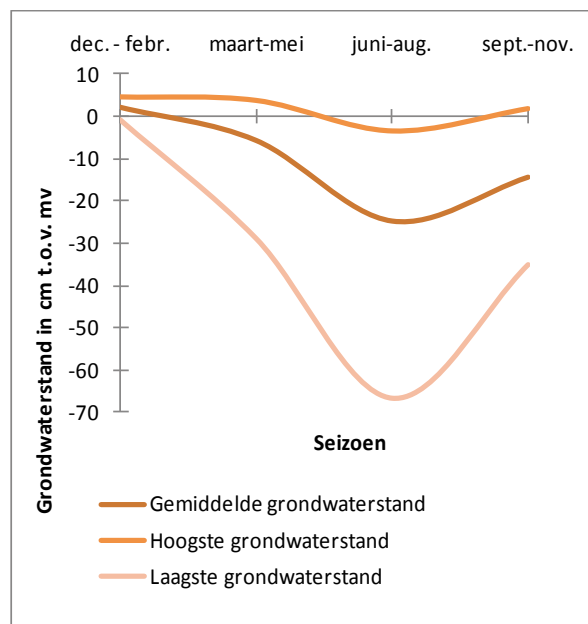
In figuur 3 is het optimale verloop van de grondwaterstand voor de verschillende seizoenen weergegeven. De hoogste en laagste grondwaterstanden kunnen gezien worden als uiterste waarden voor de ontwikkeling van geschikt habitat met pollen eenarig wollegras, terwijl het verloop van de gemiddelde grondwaterstand daarbij als optimaal beschouwd kan worden. Bij een grondwaterstand die voor een langere tijd meer dan 60 cm onder maaiveld wegzakt, kan eenarig wollegras niet groeien.

Conclusie

Het onderzoek heeft de typering van het veenhooibeestje als bewoner van de overgangen tussen hoogveen en natte heide bevestigd. Vernatting kan een positieve uitwerking hebben op populaties van het veenhooibeestje, maar het belang van maatwerk daarbij wordt door dit onderzoek onderstreept.

Literatuur

- Joy, J. & A.S. Pullin, 1997. The effects of flooding on the survival and behaviour of overwintering Large Heath butterfly *Coenonympha tullia* larva. *Biological Conservation* 82: 61-66.
- Wamelink, G.W.W, Goedhart, P.W., Dobben, H.F van & Berendse, F. 2005. Plant species as predictors of soil pH: replacing expert judgement by measurements. *Journal of vegetation science* 16: 461-470.
- Wynhoff, I., 1998. Veenhooibeestje: Verdroogd of verdrinken? De Vlinderstichting, Wageningen, rapportnr. VS 98.12.

Figuur 3: Optimale seizoensgrondwaterstandsverloop voor het ontstaan van een voor het veenhooibeestje geschikte vegetatie met een polvormige groeiwijze van eenarig wollegras.

Doe mee aan de **tuinvlindertelling** op 2, 3 en 4 augustus 2013

download de app!

kleine vos

dagpauwoog

atalanta

klein koolwitje

groot koolwitje

bont zandoogje

citroenvlinder

klein geaderd witje

gehakkelde aurelia

boomblauwtje

atalanta

bruin zandoogje

landkaartje

oranje zandoogje

kleine vuurvlinder

▲ De top 15 van vlinders die het meest zijn gezien tijdens de telling van 2012

Geef door welke vlinders je ziet in je tuin via www.vlindermee.nl

De tuinvlindertelling is een activiteit van De Vlinderstichting.

Afwijkende vlinders

Tekst:
Albert Vliegenthart
De Vlinderstichting

In de rubriek 'Opmerkelijk' van februari 2012 stond een oproep om foto's in te sturen van afwijkende vlinders. De Vlinderstichting heeft veel foto's ontvangen. Helaas kunnen we ze niet allemaal plaatsen. We danken iedereen hartelijk voor het opsturen van zijn meest bijzondere vlinders. In dit artikel wordt een aantal voorbeelden gegeven van afwijkende vlinders die we in de natuur tegenkomen.

Tussen individuen kan altijd variatie optreden, ook bij vlinders. Dat kan uiteenlopen van de grootte van de stippen op de vleugel tot een verkleuring van de hele vleugel. Vroeger besteedden vlinderkenners veel meer aandacht aan vormen en afwijkingen - ook wel aber-

Marcel Kok

Gynandromorph icarusblauwtje: combinatie van mannelijke en vrouwelijke vleugeltekening.

Albert Vliegenthart

Leucisme kan de vlinder een donker uiterlijk geven zoals op de foto links bij het dambordje (forma nigricans), of het gehele uiterlijk veranderen zoals bij de veenbesparelmoervlinder (rechts)

Kim Huiskens

Kars Velling

Bij het landkaartje is de invloed van de omgeving op het uiterlijk van de vlinder goed te zien. De voorjaarsvorm (met de ontwikkeling koud en minder zonlicht) en de zomervorm (warmer en meer zonlicht) verschillen aanzienlijk van elkaar. In sommige jaren treedt een derde (herfst)generatie op die er half zwart/half oranje uit ziet als gevolg van een warme ontwikkeling in relatief meer licht: forma prima (links). De foto rechts toont een landkaartje met een kleurafwijking.

Wouter Rohde

Martin Edelman

Ab van der Burg

Ben van As

Kars Velling

Vier voorbeelden van albinovlinders. Links de sterk op elkaar lijkende oranje (boven) en bruine (onder) zandoog; rechtsboven de atalanta en rechtsonder de kleine vuurvlinder.

raties genoemd - dan aan de ecologie van vlinders. Men heeft zelfs geprobeerd systematiek aan te brengen in de afwijkende vormen. De vorm die het meest voorkomt, werd 'forma typica' (de nominaatvorm) genoemd en alle afwijkingen daarvan kregen een aparte naam. Zo heeft bijvoorbeeld de aardbeivlinder de vorm *taras* en de kleine vos *ichnusa*. Tegenwoordig ziet men dit niet meer als zinvol en alle namen die aan afwijkende vormen zijn gegeven, spelen daarom ook geen rol meer in de wetenschappelijke naamgeving.

Oorzaken

Er zijn enkele mogelijke oorzaken van afwijkingen. In uiterst zeldzame gevallen kunnen afwijkingen optreden doordat er iets is misgegaan met de ontwikkeling van een individu. Meestal wordt dit door milieuomstandigheden veroorzaakt. Licht, kou en vocht zijn van invloed, met name in het popstadium. Vlinderkwekers experimenteerden in het verleden door poppen in de vriezer te leggen en de verschillen in uitkomst in de tijd vast te leggen. In de natuur zijn afwijkende vormen doorgaans het resultaat van poppen die zich ontwikkelden onder minder optimale omstandigheden. Soms worden afwijkingen genetisch bepaald door mutaties in het DNA of ontstaan ze bij de bevruchting.

Het embryo start dan als mannelijk, maar verliest een geslachtsbepalend chromosoom in een van beide dochtercellen na de eerste celdeling. Ook kan dubbele bevruchting voorkomen. Zo kan een eerste dochtercel tijdens de celdeling opnieuw met een zaadcel (met een ander geslachtschromosoom) versmelten. Men noemt dit gynandromorf. DNA-mutaties kunnen door verschillende oorzaken ontstaan, maar ze hebben meestal een dodelijk effect omdat de vlinders niet meer kunnen vliegen of zich niet meer kunnen voortplanten. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de recente vondst van afwijkende vlinders (*Zizeeria maha*, een soort amathistblauwtje) bij Fukushima als gevolg van de kernramp die daar heeft plaatsgevonden. De vlinders vertonen afwijkingen in de vorm van kleinere en misvormde vleugels en beschadigde ogen. Duidelijk is wel dat deze genetische beschadiging wordt doorgegeven aan de opvolgende generaties. Hoe lang dit effect blijft optreden en of de vlinders zich kunnen herstellen, is nog onduidelijk.

Kleurvariatie

Afwijkingen in kleur worden meestal tijdens de ontwikkeling van de pop veroorzaakt. De poppen bevinden zich dan niet in een optimale omgeving. Afwijkend

M. Gerners

Afwijkende stippenpatronen bij het koevinkje.

Gert Veurink

Aarbeivlinder forma taras.

voedsel van de rups en de hoeveelheid licht kunnen ook invloed op de ontwikkeling hebben. Soms vervagen de kleuren. Zo kunnen koolwitjes soms roze worden.

Iedereen kent het begrip albino: wit met rode ogen. Bij leucisme worden soorten gedeeltelijk wit of lichter en bij melanisme worden soorten zwart of donkerder van kleur. Deze beide vormen komen ook bij vlinders voor en bij sommige soorten is deze aberratie zelfs als vorm beschreven. Een bekend voorbeeld hiervan is de donkere vorm van het dambordje (forma *nigricans*).

Afwijkende stippenpatronen

Ook de vorm of grootte van de stippen en oogvlekken op de vleugels kan variëren. Deze variatie is voor sommige soorten zelfs een overlevingsstrategie. De tropische *Bicyclus anynana* is een veel bestudeerde vlinder (modelsoort) waarvan wetenschappers hebben ontdekt dat hij de grootte van de oogvlekken aanpast aan het klimaat. Deze vlinder heeft grotere ogen op de vleugels naarmate het klimaat natter is. De theorie erachter is dat er in natte gebieden meer soorten en dus meer predatoren leven en de grotere oogvlekken een beter schrik-effect op vijanden hebben. In eigen land zijn enkele aansprekende voorbeelden van afwij-

kende stippen bij vlinders onder andere te vinden bij het bruin blauwtje, het icarusblauwtje, de aardbeivlinder en het koevinkje. Maar hier is het geen overlevingsstrategie, maar een echte afwijking.

Vaker voorkomende afwijkingen

Sommige soorten kennen meerdere afwijkingen die vaker voorkomen. Wie veel naar vlinders kijkt, komt er vast wel eens een tegen. De kleine vuurvlinder heeft diverse afwijkingen: de vorm *caeruleopunctata* met blauwe vlekjes, de vorm *fasciata* met versmolten stippen in de bovenzvleugel, de donkere vorm *elea* en de lichte vorm *cuprinus*. Afwijkende vlinders die we in het buitenland regelmatig tegenkomen, zijn forma *clythi* van de kleine weerschijnvlinder, forma *valesina* van de keizersmantel en forma *cleodoxa* van de bosrandparelmoervlinder.

We weten nog steeds onvoldoende over de exacte oorzaken van aberraties. Meer onderzoek is hiervoor nodig en wellicht kunnen we dan nog eens vaststellen of Lempke in 1956 gelijk had met zijn veertig beschrijvingen van de kleine vuurvlinder.

Albert Vliegenhart

Keizersmantel forma valesina links, en de nominatform rechts.

Albert Vliegenhart

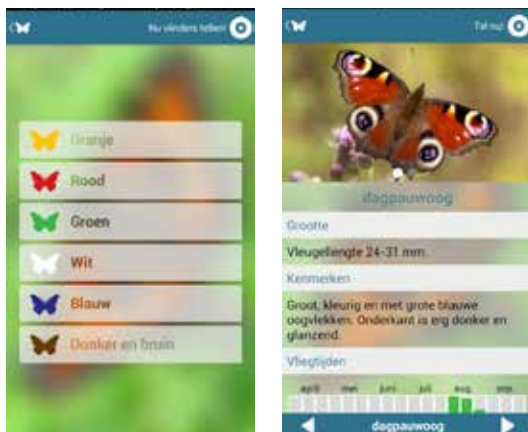
Bosrandparelmoervlinder forma cleodoxa.

Afwijkende stippenpatronen. Links, boven: bruin blauwtje, onder kleine vos (forma leodiensis), rechts, boven icarusblauwtjes en onder duinparelmoervlinder.

Download de app voor de Tuinvlindertelling (2 t/m 4 aug)

Op 2, 3 en 4 augustus móet het mooi weer worden. Dan vindt namelijk weer de Tuinvlindertelling van De Vlinderstichting plaats. En zonder zon valt er natuurlijk niets te tellen. Iedereen met een tuin kan meedoen. De vlinders die je ziet, kun je doorgeven via de website vlindermee.nl. En het kan nu nóg eenvoudiger: via de app voor de smartphone die je kunt downloaden op vlindermee.nl. Deze app hebben we kunnen maken dankzij een bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

6 september: Nationale Nachtvlindernacht

Organiseer een excursie
Ga mee met een excursie
Of kijk naar nachtvlinders in je eigen tuin.

Meer informatie op www.nachtvlindernacht.nl

| advertentie |

Rectificatie

In het artikel 'Vlinderen in het Corsicaanse binnenland' is door een fout van de eindredacteur Bonifato omgewisseld voor het meer bekende en uiterst zuidelijke Bonifacio. Hebt u dus zin in een flinke klauterpartij om *Polyommatus coridon nufrellensis* te zien? Op naar Bonifato op Corsica!

Vlinders 1992 - 2012

Een van onze donateurs heeft alle jaargangen van 1992 - 2012 van Vlinders in haar bezit, maar gaat deze opruimen. Wie belangstelling heeft voor deze tijdschriften, kan een e-mail sturen aan info@vlinderstichting.nl.

In 1946 verdwenen vlinder duikt op in Zuid-Limburg

Half juni werd in Zuid-Limburg een spectaculaire ontdekking gedaan: er werd een rode vuurvlinder gezien. De rode vuurvlinder is al lange tijd verdwenen uit Nederland: in 1946 stierf de laatste populatie uit. Tijdens een veldbezoek aan natuurgebieden in Zuid-Limburg zagen en fotografeerden medewerkers van ARK Natuurontwikkeling half juni een opvallende vuurrode vlinder. Het bleek om de verdwenen rode vuurvlinder te gaan. Of de nu waargenomen rode vuurvlinder een zwerver is of dat de soort zich weer gaat vestigen, moet nog blijken.

Financiële verantwoording 2012

De Vlinderstichting is een ideële stichting die inkomsten verwerft uit donaties, giften en legaten en uit het uitvoeren van projecten. De donatiegelden, giften en legaten worden onder andere ingezet voor het maken en versturen van het tijdschrift Vlinders en voor het coördineren, controleren en beheren van waarnemingen aan de verspreiding van soorten. Tevens wordt hiermee geïnvesteerd in het zodanig beïnvloeden van beleid en beheer dat de leefomstandigheden voor vlinders en libellen duurzaam worden verbeterd. Het merendeel van de inkomsten is afkomstig van de uitvoering van projecten in opdracht of met subsidie van overheden, terreinbeheerders en particuliere fondsen. Deze inkomsten dekken de kosten die voor de projecten worden gemaakt. Daarnaast heeft De Vlinderstichting inkomsten uit de verkoop van materialen en uit op (tijdelijk) uitstaand kapitaal rente.

Jaarlijks wordt een bedrag ter hoogte van 10% uit de bestemmingsreserve ingezet voor beschermingsmaatregelen.

Bij de bestedingen is in de post verstrekte subsidies ook de gelden opgenomen die De Vlinderstichting ontvangt van subsidiënten voor projecten die in samenwerking met anderen maar onder regie van De Vlinderstichting worden uitgevoerd. Hiervan wordt een gedeelte doorbetaald aan derden.

De jaarrekening 2012 is in de meivergadering van 2013 van de Raad van Toezicht besproken en goedgekeurd. Elke drie maanden ontvangt de Raad van Toezicht van de besteding van de inkomsten rapportages ter beoordeling, zodat er een goede analyse kan worden gemaakt van de cijfers in de jaarrekening.

Overzicht baten en lasten 2012 (afgerond)

Baten

1 Baten uit eigen fondsenwerving		
Donaties	172.500	
Giften, legaten en erfstellingen	<u>24.715</u>	
Totaal baten uit eigen fondsenwerving		197.215
2 Kosten eigen fondsenwerving		
(In)directe verwervingskosten	540	
Uitvoeringskosten eigen organisatie	<u>116.000</u>	
Totaal kosten eigen fondsenwerving		-116.540
3 Nettoresultaat verkopen	<u>48.540</u>	
Totaal resultaat eigen fondsenwerving		129.215
4 Overige inkomsten		
Opdrachten en bijdragen	1.572.100	
Subsidies van overheden	151.535	
Rentebaten	<u>28.760</u>	
Totaal overige inkomsten		<u>1.752.395</u>
Beschikbaar voor de doelstelling		1.881.610
Besteding		
1 Afdrachten en bijdragen	35.000	
2 Uitvoeringskosten projecten en tijdschrift	1.802.600	
Totaal besteed aan doelstelling		-1.837.600
Toevoeging aan bestemmingsreserve 2012		44.010

Medewerkers van De Vlinderstichting verzorgen regelmatig lezingen voor uiteenlopende doelgroepen. Hieronder kunt u zien welke lezingen er de komende tijd gegeven worden. Wilt u een medewerker van De Vlinderstichting voor uw organisatie een lezing laten houden, neem dan contact op met De Vlinderstichting, tel. 0317 467346. De inhoud van de lezingen wordt in overleg vastgesteld. De kosten van een lezing bedragen overdag € 100,- per uur, waarbij ook voor de reistijd het uurtarief in rekening wordt gebracht; 's avonds betaalt u € 90,- per lezing. Daarnaast betaalt u een reiskostenvergoeding van € 0,33 per kilometer.

Vlinders en libellen *Kars Veling*
3 oktober 2013, 20:00 uur,
Groei & Bloei, afd. Soest,
Desmond Tutu Centrum,
Molenstraat 8D, 3761 DZ Soest,
Entree € 2,50

Nachtvlinderestafette 2013

De Nachtvlinderestafette, een samenwerkingsverband tussen Natuurpresentaties, Stichting Natuurkampeerterreinen en De Vlinderstichting en financieel ondersteund door het Prins Bernhard Cultuurfonds (zie ook blz. 7), is in de maand augustus nog te zien in de volgende plaatsen:

De Duiventoren	Dorst	N-Brabant	1 aug
Eco-Touristfarm de Biezen	Aarle-Rixtel	N-Brabant	2 aug
Eco-Touristfarm de Biezen	Aarle-Rixtel	N-Brabant	3 aug
Weega	Weert	Limburg	4 aug
Slapen tussen de schapen	Mill	N-Brabant	5 aug
Landgoed Old Putten	Elburg	Gelderland	6 aug
Camping bij de Bruuk	Groesbeek	Gelderland	7 aug
Landgoed het Jagershuis	Wehl	Gelderland	8 aug
Landgoed Quadenoord	Renkum	Gelderland	9 aug
Landgoed de Barendonk	Beers	N-Brabant	10 aug
De Raayerhof	Swalmen	Limburg	11 aug
Landgoed Geijsteren	Geijsteren	Limburg	12 aug
Harskamperdennen	Kootwijk	Gelderland	13 aug

Velen van u hebben gehoor gegeven aan ons verzoek om een extra gift over te maken voor de donateursidylle. De totale opbrengst is bijna €12.000. Door hun bijdrage laten onze donateurs nu zien dat ook zij kiezen voor een land vol bloemen - voor bijen, vlinders en mensen.

BTL Nederland heeft aan het begin van dit jaar aan klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Voor ieder ingevuld formulier werd een donatie van € 2 overgemaakt BTL heeft het bedrag afgerond naar boven en een donatie van € 750,- overgemaakt. Van Stichting De Zwaan ontvingen wij een extra gift van € 500. Mevr. W.H. de D. vroeg voor haar verjaardag een bijdrage voor De Vlinderstichting en maakte het mooie bedrag van € 250 naar ons over.

Alle gulle gevers hartelijk dank!

Dagvlinders in Vlaanderen: nieuwe kennis voor betere actie

Zoek je een Nederlandstalig boek dat je in één keer bij brengt met de laatste stand van zaken over ecologie en bescherming van vlinders in Nederland en Vlaanderen (en eigenlijk ook Europa)? Zoek je een boek met foto's van alle Vlaamse vlinders (en bijna alle Nederlandse)? En kaartjes met de actuele, historische en potentiële verspreiding van dagvlinders in Vlaanderen? Zoek dan niet verder, maar koop dit boek.

Dit boek markeert een nieuwe mijlpaal in het werk aan dagvlinders in Vlaanderen. De kern van het boek wordt gevormd door de soortbesprekingen. Per soort een beschrijving van de ecologie, verspreiding, trend, Rode Lijst-status, behoudsprioriteit, klimaat en acties. Dit alles vergezeld van superscherpe en prachtig zachtbelichte foto's, kaartjes met de verspreiding op 5x5 km, en bij een deel van de soorten een gemodelleerde kanskaart op 1x1 km-niveau. Verder een vliegtijdgrafiek (waarin de periodes 1981-2000 en 2001-2010 vergeleken worden) en een grafiek met het relatieve voorkomen sinds 1950.

Deze soortbesprekingen nemen al bijna tweehonderd pagina's in beslag. Eigenlijk al een boek op zich dus. Maar daarmee waren de auteurs niet tevreden en ze schreven er nog ruim driehonderd pagina's bij. Daarin wordt de lezer bijgepraat over de recente inzichten in de ecologie van dagvlinders, wordt besproken hoe je kunt rekenen met gegevens over vlinders, een beschouwing gegeven over de toestand van dagvlinders in Vlaanderen en een voorzet gemaakt voor een actieplan om

naar een landschap vol vlinders te komen. Een meer dan compleet boek dus.

Is er dan helemaal niets negatiefs te zeggen over dit boek? Nou ja, bijna niets inderdaad. Op een paar plekken is er iets misgegaan met de redactie en de verwijzing naar Lafranchis (2009) is vergezeld van het woord Moerasparelmoervlinder (een typisch zoek-en-vervang-foutje denk ik). En de vlinderfoto's zijn geweldig, maar wel allemaal een beetje saai, met wat weinig leven en actie: telkens een perfect scherpe en perfect zacht belichte vlinder tegen een vaak volledig vervaagde achtergrond (zei hij jaloers). Supermooi, maar af en toe wat meer actie had ook wel gemogen. En de legenda van de kaartjes wordt maar één keer gegeven, dat was af en toe wat onhandig.

Maar de eindconclusie is dat dit een geweldig boek is voor iedereen die houdt van dagvlinders in Vlaanderen (en Nederland) en meer wil weten over de laatste ontwikkelingen in de wetenschap rond vlinders. 542 bladzijden leesplezier, maar wel wat zwaar. Komt er ook een e-bookversie?

Maes, D., Vanreusel, W. & Van Dyck, H. (2013). *Dagvlinders in Vlaanderen: nieuwe kennis voor betere actie*. Tilt: Uitgeverij Lannoo nv. Prijs: € 39,99. Te bestellen via www.lannoo.be.

Chris van Swaay

Het bestellen van boeken bij KNNV Uitgeverij

Onderstaande boeken kunnen alleen worden besteld bij de KNNV Uitgeverij via www.knnvuitgeverij.nl of telefonisch via tel. 030 2333544.

Donateurs ontvangen op deze boeken 10% donateurskorting. Prijzen zijn exclusief verzendkosten en geldig tot 1 november 2013 zolang de voorraad strekt.

Nachtvlinders in beeld

Dit praktische boekje bevat naast een keur aan wetenswaardigheden een beschrijving van 43 soorten nachtvlinders en 11 rupsen. Achter in het boekje zit een handige uitklapkaart waarop de soorten overzichtelijk zijn afgebeeld.

Bestelcode: IB15

Prijs: € 4,95

De Nieuwe Veldgids

Met dit boek - de meest complete gids voor Noordwest-Europa - kan iedere liefhebber bijna 150 soorten dagvlinders op naam brengen. De afgebeelde boven- én onderzijde van vrijwel iedere vlinder maken herkenning gemakkelijk. Andere belangrijke informatie als vliegtijd en zeldzaamheid zijn in één oogopslag duidelijk en waar mogelijk zijn ook rupsen en andere veldaspecten van vlinders afgebeeld. Dankzij het overzichtelijk aantal soorten en de heldere opmaak is deze veldgids voor iedere natuur-liefhebber een belangrijke hulp bij het determineren van dagvlinders in de tuin én in de vrije natuur.

Bestelcode: VG11

Prijs: € 34,95

De Dagvlinders van Nederland

Deze uitgave geeft een duidelijk beeld van het onderzoek naar dagvlinders in Nederland en de kenmerken van het Nederlandse landschap die voor het voorkomen van deze groep vlinders van belang zijn. Het boek bevat een uitgebreide beschrijving van alle in Nederland waargenomen dagvlinders. Per soort wordt ingegaan op leefwijze, vliegtijd, voorkomen in Nederland en de mogelijkheden om de betreffende soort voor het Nederlandse landschap te behouden.

Een standaardwerk voor liefhebbers, beheerders en beleidsmakers.

Bestelcode: NF7

Prijs: € 49,95

AANBIEDING: Veldgids Dagvlinders van Europa

Dit is de Nederlandse vertaling door medewerkers van De Vlinderstichting van de in 2007 herziene veldgids van Tristan Lafranchis uit 2004.

Eenvoudige determinatiesleutels en meer dan 1400 kleurenfoto's van vlinders in hun natuurlijke omgeving maken het mogelijk om alle 450 soorten in het veld op naam te brengen. De gids is uitgebreid met de dagvlindersoorten van de Canarische eilanden, Madeira, de Azoren en Cyprus, die in de oorspronkelijke gids niet werden behandeld. Daarnaast is een uitgebreide waardplantenlijst opgenomen, waar zoveel mogelijk de Nederlandse namen worden vermeld van de soorten of families.

Bestelcode: VG24

Nu voor € 24,95 ipv € 39,95

Het bestellen van artikelen bij De Vlinderstichting

Onder- en nevenstaande artikelen uit De Vlinderwinkel kunt u bestellen door het overmaken van het verschuldigde bedrag op postbanknr. 513.44.25 o.v.v. bestelnummer, aantal en adresgegevens. Prijzen zijn geldig tot 1 november 2013 en zolang de voorraad strekt. De prijzen zijn inclusief verzendkosten.

NIEUW: Nachtvlinders belicht

Nachtvlinders zijn prachtige insecten met een intrigerende leefwijze en een grote ecologische betekenis. In dit boek is onder andere een beschrijving te vinden van het voorkomen en de verspreiding van de Nederlandse macronachtvlinders en de veranderingen die daarin plaatsvonden gedurende de laatste 150 jaar. Ook wordt in dit boek een

voorstudie voor een Rode Lijst van de Nederlandse macronachtvlinders gepresenteerd. Daarmee is voor het eerst de toestand van de Nederlandse nachtvlinderfauna in kaart gebracht.

Prijs: € 12,50; bestelnr. 0074

Voor donateurs € 10,-; bestelnr. 073

Fotogids libellenlarvenhuidjes

Voor het eerst is er een Nederlandstalige veldgids waarmee je libellenlarvenhuidjes op naam kunt brengen. Het eerste deel geeft achtergrondinformatie over libellen en over het verzamelen, conserveren en determineren van hun huidjes. Het tweede deel beschrijft de huidjes van de 80 meest voorkomende libellen en waterjuffers van Noordwest Europa. Bevat unieke foto's van de huidjes, de larven,

de volwassen libellen en hun biotoop, van meer dan 80 soorten en compleet voor Noordwest Europa. Met heldere soortbeschrijvingen en determineersleutel van de huidjes.

Prijs: 53,95; bestelnr. 070

Voor donateurs € 48,95; bestelnr. 071

Bosrandbeheer voor vlinders en andere ongewervelden

Dit boek bespreekt welke voorwaarden ongewervelden aan bosranden stellen. Er wordt niet alleen aandacht besteed aan de mogelijkheden die beheerders hebben om bosranden voor deze groep geschikt te maken, maar ook hoe getoetst kan worden of het beheer succesvol is geweest.

Prijs: € 27,95; bestelnr. 0075

Voor donateurs: prijs € 25,15; bestelnr. 038

Vier kleurige posters

Kleurige posters met de meest voorkomende soorten dagvlinders, libellen, nachtvinders en rupsen.

Dagvlinders bestelnummer 0211

Rupsen bestelnummer 0212

Nachtvinders bestelnummer 0213

Libellen bestelnummer 0217

Prijs: eerste poster € 1,50 en elke volgende poster € 0,50. U kunt combinaties maken van deze vier posters. Rekenvoorbeeld: 2x rupsen en 1x nachtvinders = 3 stuks dus 1x € 1,50 plus 2x € 0,50 = € 2,50.

Spreekbeurtpakket

Met een boekje over en plaatjes van vlinders. Bevat tevens de poster met foto's van alle dagvlinders en de vlinderherkenningskaart.

Bestelnummer 0301; Prijs € 4,50.

Vlinderherkenningskaart

Deze kaart toont in één oogopslag de meest algemene vlinders.

Bestelnummer 0006;

Prijs € 2,25. Bij afname van minimaal 20 stuks € 1,- per stuk.

Een libellen- of rupsenzoekkaart kunt u kopen bij Stichting Veldwerk NL, tel. 055 3667199, (www.veldwerknederland.nl).

Dvd Dagvlinders in Nederland en Vlaanderen

Annette van Berkel heeft in vijf jaar alle vlinders in Nederland en Vlaanderen in hun leefomgeving op filmgezet. Alle aspecten komen aan de orde, waaronder de gedaanteverwisseling of metamorfose. Daarnaast zijn er films over vier belangrijke landschappen (bos, heide en venen, grasland en de duinen) met de vlinders die zich daar thuis voelen. Via het menu kunt u alle dagvlinders van Nederland en Vlaanderen ook apart bekijken.

Het commentaar op de films is ingesproken door Boudewijn de Groot en Eva Zeijlstra.

Bestelnummer 0603

Prijs: € 16,50

Voor donateurs € 14,-

Bestelnummer 0602

Vlinders in de tuin

Dit boek is bedoeld voor iedereen die er plezier aan beleeft te zien welke kleine dieren meegenieten van de tuin en daar de inrichting en het onderhoud ook op wil aanpassen. Van een aantal soortgroepen kunt u lezen hoe de levenswijze is en wat u voor hen kunt doen in uw tuin.

Prijs: € 11,50

Bestelnummer 0008

Voor donateurs: € 9,-

Bestelnummer 0009

Gratis voor nieuwe donateurs!

Dvd Wij vlinders eisen

Educatieve dvd met duidelijke uitleg; geschikt voor kinderen vanaf 6 jaar.

Bestelnummer 0604

Prijs: € 10,-

Pentax Papilio verrekijkers

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuze handig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Van een afstandje kunt u zo bepalen welke soort het is.

Met de Papilio verrekijker kunt u volgens de importeur vanaf 50 cm (!) tot oneindig vlijmscherp kijken. Ze zijn voordelig, maar leveren prima prestaties, mede dankzij het optische CLOSE systeem.

De goede optiek staat borg voor een scherp en contrastrijk beeld, dankzij de multi-coated optiek en BaK4 glas. Met een vrije oogafstand van 15 mm is het prettig waarnemen. De kijker wordt geleverd met lensdoppen, draagtas en draagriem. En ook bij De Vlinderstichting-test kwam deze kijker als prima uit de bus, zeker door het lage gewicht en de zeer nabije scherpstelafstand. En... niet te vergeten vanwege de naam Papilio.

Op www.vlinderstichting.nl vindt u in onze webwinkel een beoordeling van de Papilio door een tevreden gebruiker.

6,5 x 21

Gewicht: 290 gram

8,5 x 21

Gewicht: 290 gram

In verband met een wisseling van leverancier zijn de kijkers tijdelijk niet verkrijgbaar. Neem contact op met De Vlinderstichting (info@vlinderstichting.nl) of 0317 467346) voor meer informatie.

Lang gewacht

Het lijkt alweer lang geleden, maar het was even afwachten welk effect het koude voorjaar zou hebben. Gemiddeld waren de meeste vlinders zo'n twee tot drie weken later, maar de zomersoorten vliegen weer redelijk in de pas. Mijn indruk was wel dat de aantallen lager waren dan normaal, maar daar zijn natuurlijk altijd weer uitzonderingen op.

Tekst:
Albert Vliegthart
De Vlinderstichting

Zo telde collega Kars Veling bijna zeshonderd bruin zandoogjes op zijn route in de Regulieren, wat voor daar uitzonderlijk hoog was. En dat aan het begin van de vliegtijd. Maar het spectaculairst was natuurlijk de vondst van de rode vuurvinder. Die haalde zelfs de kranten. Deze soort was als eerste in 1946 verdwenen uit Nederland en werd nu teruggevonden in Limburg. Of hier sprake is van permanente vestiging moet nog blijken. Ben Wijnands vond een dambordje op de Sint Pietersberg; wellicht weet deze soort nu eindelijk eens vaste voet aan de grond te krijgen. Het kaasjeskruidkoppje is een warmteminnende soort en heeft vermoedelijk een kleine terugslag. In het voorjaar werd het niet veel gevonden. Toch zijn er wel enkele exemplaren gezien, waardoor deze soort vermoedelijk op weg is om een officiële standvlinder te worden. Van het staartblauwtje ontbreekt nog ieder spoor. Ik zelf zag in Andalusië een behoorlijke trek van oranje luzernevlinder en groot koolwitje. Leuk om te zien dat de vlinders een paar weken later Nederland bereiken. Er zijn al veel oranje luzernevlinders waargenomen. Ook nemen de meldingen van distelvlinders, atalanta's en kolibrievlinders toe.

Massaal uitgeslopen viervlekken en noordse witsnuitlibellen.

Rups van de grote parelmoervlinder, gevonden in de Eifel.

Witsnuitlibellen

In het voorjaar konden spectaculaire hoeveelheden van uitsluitende libellen worden waargenomen. Zelf zag ik tienduizenden noordse witsnuitlibellen bij elkaar in het Bargerveen, maar ook elders werden grote hoeveelheden witsnuiten, viervlekken en watersnuffels gezien. De sierlijke witsnuitlibel kende een goed jaar en heeft zich inmiddels goed gevestigd in de Weerribben. Dit in tegenstelling tot de oostelijke witsnuitlibel die waarschijnlijk niet meer in Nederland te zien is.

Nachtvinders

Nachtvinders worden steeds meer trendy en dan vooral de micro's. Het leuke is dat hierin ook nog van alles te ontdekken valt. Ico Hoogendoorn vond ruim dertig gemarmerde wortelboorders op zijn laken bij Vierhouten. Deze soort is vrij zeldzaam in Nederland, maar heeft in deze omgeving blijkbaar een stabiele populatie. Een lindedwergspanner werd door Paul Vossen, Sandra Lamberts en Mark de Mooij gevonden op de Sint Pietersberg. Dit was de eerste waarneming voor Limburg van deze soort, die in de rest van Nederland ook heel zeldzaam is. Zo blijkt de berg ook voor nachtvinders een aantrekkelijk punt. De Vlinderstichting voert ook een onderzoek uit naar vlinders op groene daken. Heel leuk zijn de waarnemingen van onder andere de dromedaris, het sergeant majoor-tje, het icarusblauwtje, de azuurwaterjuffer en het lantaarntje op het groene onderzoeksdak van het NIOO in Wageningen. Deze soorten weten toch nieuwe habitat te vinden op zo'n 15 meter hoogte.

Steeds belangrijker wordt ook de informatie over rupsen. Tijdens het jaarlijkse weekend van de medewerkers van De Vlinderstichting in de Eifel werden rupsen van keizersmantel en grote parelmoervlinder gevonden. In Nederland is een onderzoek gaande naar de rupsen van de kleine heivlinder, het veenhooibeestje en het spiegeldikkopje. Deze laatste soort gebruikt in sommige gebieden juist pijpenstrootje bij gebrek aan hennegras. Wellicht een zorgelijke ontwikkeling, maar of dat zo is, moet nog duidelijk worden.